

30x-1
1844

05
222680

работніца і сялянка **7** 1972
+ прилож.

МЕРНА (САРДЭЧНА) Sf

1. Жыт-но-ва-е по-ло, ля-сы і а-
 -э-ры, кры-ні-чань-ка ў лу-зе і
 ўно-бе жаў-рук. У-слу-хай-ся толь-кі,
 у-се тут га-во-рыць: „Люб-лю ця-бе,
 Бе-ла-я, Бе-ла-я Русь, люб-лю ця-бе,
 Бе-ла-я, Бе-ла-я Русь“

2. У ТЭМПЕ МАРША

сваіх. Свет пом-ніць і
 сёй-ля, як ты ва-я-ва-ла,
 што кож-ны чаць-вёр-ты ўзям-
 -лі бе-ла-рус, а сь-на-мі Ра-сі-і
 Маскву ад-ста-я-ла, жы-цё ад-ста-
 -я-ла, о Бе-ла-я Русь, жы-цё ад-ста-
 -я-ла, о Бе-ла-я Русь

3. Тут трэ-ба ля // Русь

ЛЮБЛЮ ЦЯБЕ, БЕЛАЯ РУСЬ!

Жытнёвае поле, ласы і азёры,
 Крынічанька ў лузе, і ў небе
 жаўрук...
 Услухайся толькі, усе тут гаворыць:
 Люблю цябе, Белая, Белая Русь,
 Люблю цябе, Белая, Белая Русь!

Словы У. КАРЫЗНЫ
 Музыка Ю. СЕМЯНЯКІ

Ну як не любіць тыя хаты ля гаю,
 Ля ціхіх азёр і палёў залатых,
 Дзе хлебам і соллю сяброў
 сустракаюць
 і з песняй праводзяць, як блізкіх
 сваіх,
 і з песняй праводзяць, як родных
 сваіх!

Свет помніць і сёння, як ты
 ваявала,
 Што кожны чацьвёрты ў зямлі
 беларус,
 З сынамі Расіі Маскву адстаяла,
 Жыццё адстаяла, о Белая Русь,
 Жыццё адстаяла, о Белая Русь!

Тут трэба ля гэтых азёр
 нарадзіцца,
 і слухаць гаворку, і бачыць зару,
 Каб сэрцам і доляй навека
 прычасціцца
 К табе, мая чыстая Белая Русь,
 К табе, мая чыстая Белая Русь.

Пралетары ўсіх краін, яднайцеся!

**работніца
і сялянка**

№ 7 ЛІПЕНЬ
1972

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ
І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ВЫДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ
ВЫДАЕЦЦА 3 ЛІСТАПАДА 1924 г.

Выдавецтва ЦК КП Беларусі

05

ТАЛЕНТ ДОБРАЗЫЧЛІВАСЦІ

Дзень добры, дарагія жанчыны!

А што, уласна кажучы, такое — добры дзень? Чаму назаўсёды сталі гэтыя словы прывітаннем, трывала ўвайшлі ва ўжытак?

Добры дзень — гэта калі раніца застае вас у добрым настроі. Добры дзень — гэта калі працуеш з уздымам, з агеньчыкам, з поўнай аддачай сіл, а час ляціць хутка і непрыкметна. Добры дзень — тады, калі ён напоўнены добрымі навінамі, прыемнымі хвілінамі сустрэч з калегамі і выпадковымі праходжымі, з суседзямі і з членамі сям'і.

Але ці заўсёды ён добры? Вось настаў вечар, а на душы ў вас сумна. Вы кажаце сабе: стамілася, настрой дрэнны. І гадзіна за гадзінай успамінаеце мінулы дзень.

Раніцай на прыпынку трамвая вы сустрэлі прыяцельку. Яна жаласліва паківала галавой і сказала:

— Ты вельмі змянілася, даражэнькая, дрэнна выглядаеш. Хварэла, ці што?

У магазіне самаабслугоўвання прадавец, корпаючыся ў вашай сумцы, незадаволена кінула:

— Выкладайце хутчэй. Учора вось адна хацела пачак масла пранесці, не заплаціўшы. А з выгляду інтэлігентная жанчына...

На рабоце начальнік аддзела, разглядаючы рэкламу новых тавараў, пажартаваў:

— Вось, Ганна Паўлаўна, як пойдзеце на пенсію, дык мы вам падорым такі транспарт...

Здаецца, нічога крыўднага і не сказаў, а на душы заскрэбла: два гады яшчэ да пенсіі, а ён завёў такую размову. Значыць, не вельмі патрэбна калектыву...

Кажучы, слова не верабей, выпусціў — не зловіш. У залежнасці ад сітуацыі слова можа быць і каменем, які пушчан бязлітаснай рукой, і крыламі для палёту. Бывае, што слова само па сабе і не вельмі крыўднае, а вось погляд, інтанацыя... Самыя тонкія адценні чужых адносін далёка не абыякавыя нам. Ад іх залежаць наша працаздольнасць, наш настрой.

Кожны дзень нясе нам сотні сустрэч, кароткачасовых кантактаў — на вуліцы, у аўтобусе, у магазіне. Гэта не перавелічэнне — сотні. Хтосьці дапамог увайсці ў

тралейбус, адарыў дружалюбнай усмешкай, уступіў месца — і на душы цяплей. Добрыя адносіны навакольных здольны высока падняць нас у творчым палёце.

Мы, савецкія людзі, выхаваны Камуністычнай партыяй калектывістамі, мы ўмеем дапамагчы ў бядзе, узяць на сябе клопаты блізкага, выручыць у цяжкую хвіліну.

Маленькі хлопчык заснуў ля вогнішча і атрымаў цяжкія апёкі. У яго выратаванні прымалі ўдзел і лётчыкі, і ўрачы, і донары, і рэдакцыі газеты і часопіса. Сотнямі пісем адгукаюцца чытачы на чужую бяду: адгукаюцца актыўна, з адной мэтай і просьбай: ці не магу я вам дапамагчы? Так, мы выхавалі вялікае пачуццё калектывізму, мы шмат разоў спазналі на сабе маральны прынцып нашага грамадства: чалавек чалавеку друг, таварыш і брат.

Але, на жаль, не ўсе мы яшчэ навучыліся тонкасцям узаемаадносін: абавязковасці, пачуццю такту, далікатнасці, ветлівасці. Добры жарт, ветлівая ўсмешка, разумнае, дарэчы сказанае слова, нават звычайнае прывітанне могуць часам зрабіць больш, чым дзень адпачынку або лячэбная працэдура.

А ўспомніце, як часта на вуліцы, у аўтобусе, у магазіне нязначныя інцыдэнты, якія зусім не заслугоўваюць увагі, вырастаюць раптам да размераў канфлікту. І колькі злосных слоў, знішчальных інтанацый, крыўдных падтэкстаў абрушваем мы адзін на аднаго!

«Калі вы наогул не валодаеце добразычлівасцю да людзей, працуйце над ёй», — гаварыў К. С. Станіслаўскі. Выганяйце за дзверы вашых гасцей — зайздрасць, сумненні, няўпэўненасць, страх — і расчыняйце дзверы для радасці. Прымяніце ўсю вашу ўвагу да сённяшняга дня вашага жыцця. Дайце сабе слова, што ніводная ваша сустрэча не пройдзе сёння інакш, як пад сцягам радасці. І вы ўбачыце, нібы па руху чарадзейнай палачкі, як усё будзе вам удавацца».

Зрабіце гэтыя парады сваімі прынцыпамі. Перадайце іх вашым дзецям — бо каму, як не вам, выходзіць у іх талент добразычлівасці?

Дзень добры вам!

В. КАРАЛЁВА

30к-1
1844

Пяцігодка і мы

БІЯГРАФІЯ горада. Хто назаве дзень, калі яна пачынаецца, дзе яе вяршыня, узлёт, а дзе апошняя старонка? Чытаем радок у планах мінулай пяцігодкі. Усяго адзін радок: «Пабудаваць у горадзе Пінску камбінат верхняга трыкатажу». Адзін радок. Але ад яго пачалася новая біяграфія старога беларускага горада.

Было гэта, калі трыкатаж толькі-толькі ўвайшоў у моду, яго зручнасць і хараство мы ацанілі спаўна; але існавала іншая раз праблема — купіць у магазіне кофточку дачцы, сыну світар ці сабе касцюм. І было прыемна і радасна, што нібы пад-

Гэта яна — вязальшчыца Таня Бохан — 22-гадовы ветэран, лепшая ў сваёй прафесіі.

«ТУТ СВОЙ КАМБІНАТ»

Тры інтэрв'ю з Пінска

слухалі кіраўнікі партыі і ўрада нашы жаночыя клопаты і патрэбы: зручна і цёпла апранеш дзіця — і сэрца тваё спакойнае. І наогул трыкатаж, як настойліва сцвярджаюць мадэльеры ўсіх краін, — «адзенне дваццатага веку»...

Якім жа ён стаў, гэты камбінат? Ці задавальняе нас прыгажосцю і якасцю свайго «верхняга трыкатажу»? Урэшце, колькі выпускае ён сёння сваіх так патрэбных людзям вырабаў, колькі будзе выпускаць? На пытанні карэспандэнта «Работніцы і сялянкі» адказалі:

Грынвальд Пятровіч Даброцкі,
галоўны інжынер

— Для таго, каб прадпрыемства, толькі адно прадпрыемства, магло, як вы кажаце, змяніць твар і біяграфію ўсяго горада, яно павінна быць гігантам. Як Наваполацкі нафтаперапрацоўчы, як Магілёўскі лаўсанава, як Баранавіцкі баваўняны... Ён і сапраўды гігант, наш камбінат, гігант ужо сёння, хоць па ўзросту, калі параўнаць з узростам чалавека, ён яшчэ дзіця. Яму ўсяго тры гады. Тры гады назад, у 1969 годзе, быў першы маток уласнай пражы, і першы свой выраб паслаў камбінат «у свет», «у людзі».

Дзяржаўная
бібліятэка
БССР
Імя У. І. Леніна

1

Адсюль ідуць бабіны з пражай...

А сёння наш камбінат — самы вялікі ў краіне, з ім маглі б параўнацца толькі два: адзін у Курску, другі — у Латвіі. Але ў нас ёсць перавага: мы самі робім пражу і не толькі для свайго прадпрыемства, але і для многіх іншых. У нас — 60 тысяч верацён. Тэкстыльшчыцы зразумеюць, што азначае такая лічба.

10 мільёнаў 250 тысяч гатовых вырабаў атрымае ад нас краіна ў 1972 годзе. 71 мадэль сёння на канвееры.

Камбінат малады. Калектыв яго — таксама. Сярэдні ўзрост нашых людзей — 22 гады. У нас усё ў станаўленні, у працэсе росту. Адсюль і цяжкасці, і радасць ад іх пераадолення. Чым ганарыцца калектыв? Думаем, што змяніць за год асартымент на 32%, змяніць на новыя, больш модныя мадэлі трэцюю частку ўсёй прадукцыі — зусім нядрэнна для такога вялікага прадпрыемства, як наша. 68 мадэлей камбіната ацэнена не менш як на

36 балаў. 7 мадэлей рыхтуем у якасці лепшых узораў, 3 — на Знак якасці...

Нашы перспектывы? Вось хутка ўвойдзе ў строй трэцяя чарга фабрыкі аб'ёмнай пражы, і тады, як намечана па плану, да 1975 года будзем выпускаць 11 тысяч тон пражы за год. А трыкатажу пачнем даваць у хуткім часе звыш 12 мільёнаў вырабаў за год.

Пабудуем свой жылы пасёлак, гасцініцу, дзевяціпавярховы інтэрнат, дзіцячыя сады і яслі...

Нашы праблемы? Вы бачылі, абсталяванне ў нас выдатнае, на такіх машынах можна рабіць і добрую пражу і прыгожае палатно. Людзі нашы працаваць умеюць. Ніякая канкурэнцыя з самымі лепшымі імпартнымі таварамі нам была б не страшная, калі б не дробязі. Колькі ўжо гаварылася пра гэта і гаворыцца. І ўсё ж мусім яшчэ і яшчэ раз паўтараць (можа пачуе, нарэшце, Міністэрства лёгкай прамысловасці?). Праблема гузіка, наогул фурнітуры, аздобы застаецца нявырашанай і па сённяшні дзень.

І яшчэ «дробязі». Упаковачны матэрыял, поліэтыленавыя плёнка, кардонныя каробкі. Недахоп усяго гэтага даволі часта не дае нам працаваць рытмічна, выконваць намечаныя планы.

Ад першай хвіліны знаёмства з камбінатам, з яго людзьмі — работнікамі, начальнікамі цэхаў, майстрамі, брыгадзірамі — да хвіліны развітання з імі жыло адно адчуванне. Можа таму асабліва праявілася яно тут, што сярод сямідзесяці мадэлей, якія выпускае камбінат, ёсць і для самых маленькіх каляровыя сукенкі і касцюмчыкі, і для падлеткаў — світары, спартыўныя паўшарсцяныя касцюмы, модныя — жакет і штаны — касцюмы для дзяўчат, усіх колераў і адценняў касцюмы і кофтакі для жанчын маладых, сярэдняга ўзросту, пажылых. Пушыстыя цёплыя кашулі для сталых мужчын і больш «фасоністыя» для юнакоў. Словам, на ўсе густы і ўзросты. І ўсё ў тысячных, мільённых экзэмплярах, усё — шырокай масавай плыню.

Дык вось, гэтае адчуванне... Тут працуюць людзі для цябе. Ты недзе далёка адсюль робіш сваю справу, можа зусім, зусім іншую, не падобную да працы гэтых людзей, але яна — будзе для іх... Як жа яна ўзаемазвязана паміж сабой, уся наша праца, і як мы павінны навучыцца паважаць і шанаваць працу іншых! Вось хаця б гэтая купленая ў магазіне кофтакка. Быў цюк воўны. Яго расчасалі, ачысцілі, яшчэ раз расчасалі, потым зрабілі роўніцу, потым пражу. А яшчэ фарбавалі, сушылі, выцягвалі, давалі «адляжацца» і толькі потым — на трыкатажныя машыны. А на машынах для кожнага ўзору — свая запраўка, для кожнай мадэлі — свая. І перш чым дзяўчаты ў гэтым цэху пачнуць завіхацца ля сваіх прыгажунь — трыкатажных машын, дзесяткі людзей рыхтуюць для іх пражу.

Але вось палатно гатова. Купоны ідуць у раскройны, швейны, аддзелачныя цэхі, едуць на металічных манекенах у спецыяльныя печы, дзе прасуюцца і вяртаюцца ўжо гатовай, прыгожай рэччу. Рэччу для нас.

Гэта каратка. А тэхналагічны працэс складаны і дакладны, і шмат, вельмі шмат працы і старання ўсяго калектыву камбіната — а тут працуе каля 7 тысяч людзей — закладзена вось у гэтую купленую сёння вамі кофтакку...

Калектыв камбіната. Калектыв маладога прадпрыемства, якое з такім размахам устала і становіцца на ногі. Як ён набывае свае традыцыі? Як ідзе складаны працэс выхавання рабочага чалавека? Вось прыходзіць дзяўчына, афармляецца ў аддзеле кадрў, становіцца да машыны...

Ідзія Цімафееўна Лугаўцова, сакратар парткома камбіната

— Сапраўды, прыходзіць на наш камбінат дзяўчына. Няхай сабе — і ў большасці выпадкаў так яно і бывае — з суседняй вёскі. Прыходзіць ад школьнай парты, ад бацькоў. І вось ужо становіцца рабочым чалавекам, адразу атрымлівае гэтае высокае і гордае званне. Але сапраўдныя рысы характару савецкага рабочага, псіхалогію яго, усё яго аблічча яна павінна набыць тут, у нас, у калектыве.

Складана гэта? Безумоўна... Што павінны зрабіць усе мы, каб дапамагчы ёй? Вось мы і думаем, шукаем лепшыя формы выхаваўчай работы. Вельмі ўрачыста ў нас праводзяцца вечары «прысвячэння ў рабочыя», запрашаем на іх ветэранаў працы. На п'едэсталах гонару — лепшыя людзі камбіната. Гучаць словы наказу з вуснаў самых паважаных людзей. І гучаць сло-

вы клятвы маладых — не зганьбіць гонар рабочага чалавека. У нас ёсць традыцыйныя тэмы маладзёжных вечароў. «Табе, Радзіма, наша натхнёная праца» — адна з іх.

Вялікай школай выхавання мы лічым, і, думаецца, гэта вельмі правільна, рабочыя сходзі. Старанна рыхтуем іх, выбіраем такія тэмы, каб на сходзе не было раўнадушных да размовы, каб тэма хвалявала ўсіх. Нядаўна правялі па ўсіх цэхах і ўчастках серыю сходаў аб ахове дзяржаўнай маёмасці, па ўсіх цэхах і ўчастках прайшлі гутаркі аб савецкай маралі, сям'і і шлюбе. Дарэчы, у нас нядрэнна працуе жаночы савет, яго ўзначальвае Вера Мікалаеўна Ніколіна, чалавек энергічны, захоплены сваёй справай. Бачылі стэнд, прысвечаны лепшым жанчынам камбіната? Гэта зроблена па ініцыятыве і з удзелам жаночага савета. А наша агітбрыгада! Цяжка пераацаніць яе выхаваўчую ролю. Выступіць на вечары, пакрытыкуе каго-небудзь і жартам і ўсур'ёз — цэлы дзень потым у парткоме тэлефонныя званкі: апраўдваюцца. Закранула за жывое... Выдатна працуе драматычны калектыв, ставім спектаклі, як на сапраўднай сцэне. Вось так і нараджаюцца ў калектыве свае традыцыі.

Ну, а галоўнае ў выхаванні калектыву — так лічаць нашы партыйная, камсамольская і прафсаюзная арганізацыі — гэта было і ёсць выхаванне ў працы, спаборніцтва. Кожны рабочы нашага камбіната мае сваю кніжачку з надпісам на вокладцы: «Мой уклад у пабудову матэрыяльна-тэхнічнай базы камунізму». Вельмі цікавы, своеасаблівы дакумент разлічан на ўсе гады пяцігодкі. Тут і асабістыя абавязацельствы на кожны год, і асабістыя запісы выканання плана на кожны месяц, графы, дзе запісваюцца заахвочванні, узнагароды, прысуджэнне звання. Ёсць і графа, дзе адзначаецца ўдзел у рацыяналізацыі і вынаходніцтве. Словам, як у люстэрку, усё працоўнае жыццё чалавека.

Хачу сказаць яшчэ вось што. У нас дзейнічае свая сістэма падвядзення вынікаў спаборніцтва і даволі строгая. Каб чалавек атрымаў званне лепшага ў сваёй прафесіі, яму трэба цэлы год запар кожны месяц быць пераможцам у спаборніцтве, пацвярджаць сваё званне лепшага. Гэта нялёгка. Затое ўсе ведаюць: калі ўжо чалавек атрымаў званне лепшага па прафесіі і ўдарніка камуністычнай працы, то гэта сапраўды заваявана ва ўпартай барацьбе. Тым большая пашана і гонар гэтаму чалавеку.

Назаву прозвішчы некаторых пераможцаў спаборніцтва. Дзве вельмі паважаныя жанчыны са швейнага цэха Вольга Мікітаўна Жытніковіч і Вольга Іванаўна Рамановіч планы першага года пяцігодкі выканалі да верасня 1971 года. Ад іх не адстае Марыя Несцераўна Корш. Яна таксама заданне першага года пяцігодкі выканала да верасня. Хочацца сказаць самыя добрыя словы пра Таісу Паўлаўну Гусеву, закройшчыцу аддзелачнага цэха. Яна — ударнік камуністычнай працы, узнагароджана Граматай Міністэрства лёгкай прамысловасці БССР. Стужачніца Любоў Кулагіна, матальшчыца Марыя Кухарчук, грэбенечасальшчыца Ева Цыбулька, прадзільшчыца Радзіслава Гарбар, закройшчыца Галіна Строк — вось нашы лепшыя ў сваіх прафесіях, перадавікі спаборніцтва за дастойную сустрэчу 50-годдзя СССР, гонар калектыву і самы лепшы выхаваўчы прыклад для маладых работніц.

І апошняе інтэрв'ю, самае кароткае, бо размова наша адбылася ля вязальнай машыны.

Таццяна Бохан, работніца

— Кажуць, вы, Таня, ветэран камбіната? Дваццацідвухгадовы ветэран...

— Я працую тут з першага дня пуску камбіната. Што рабіла раней? Вучылася ў школе. Родам з суседняй вёскі Востраў. Захацелася пабачыць свет, паехала працаваць у Калінінград. І раптам атрымліваю пісьмо ад мамы: «Вяртайся дадому, дачушка, тут будзе свой камбінат...»

Вось я і вярнулася. Вельмі задаволеная сваім рашэннем. Вучылася ў Чарнаўцах, набыла прафесію. І мама задаволеная, часта бываю ў яе ў гасцях...

Ці любіш сваю працу? Ну, пэўна, калі б не любіла... (Таццяна належыць да тых, каго называюць лепшымі ў сваёй прафесіі). Ведаеце, нам усім, усяму калектыву камбіната, вельмі хочацца, каб людзі былі задаволены нашымі вырабамі і каб з пашанай гаварылі: «Гэта зроблена ў Пінску». На нашым камбінате!

На камбінат прыйшлі вучаніцы тэхнічнага вучылішча — будучыя рабочыя клас. У час перапынку.

Фота У. Вяхотні.

А сярод грэбенечасальшчыц майстрам сваёй справы называюць Надзею Савіч.

І ВУГЛАМІ І ПІРАГАМІ

Не кожны свой рабочы дзень я пачынаю вось тут, у кабінце. На тэрыторыі нашага сельсавета два калгасы — «ХХІ з'езд КПСС» і «1 Мая», 16 населеных пунктаў. І часта здараецца, што рана-раненька вядуць мяне дарогі з вёскі ў вёску. Там мае «кабінеты» — ферма, праўленне калгаса, магазін, школа, дамы калгаснікаў. І сустрэчы, сустрэчы з людзьмі. У кожнага свой клопат, сваё слова да старшыні сельсавета. За 18 гадоў работы на гэтай высокай пасадзе рознага я наглядзелася і наслухалася. Калі параўноўваю сённяшнія патрэбы, просьбы людзей з тымі, што былі ў пер-

шыя мае старшыніўскія гады, сэрца радуецца. Як змяніліся ўмовы працы і быту людзей! Якая палёгка цяпер нам, вясковым жанчынам!

Заходжу на свінаферму калгаса «ХХІ з'езд КПСС», якую ўзначальвае Герой Сацыялістычнай Працы, дэпутат сельсавета Марыя Мікітаўна Дземідзенка. Больш як пяць тысяч свіней адкормліваюць тут за год і не скардзяцца ні на ўмовы працы, ні на цяжкасці. Бо ўсе асноўныя работы ўзялі на свае плечы машыны ды механізмы. Таму нікога і не здзіўляе, што адна свінарка Вера Бабакова адразу даглядае 1200 парасят-ад'ёмышаў.

Іду ўздоўж бульбяных палеткаў калгаса «1 Мая» і бачу, як і тут завіхаюцца механізатары. А на машынных дварах ужо чакаюць зажынак даўно даведзеныя да ладу камбайны.

І просьбы ў людзей цяпер зусім іншыя:

— Дом пад дах выводжу, шыфер патрэбны...

— А ўсё ж малаватая двухканфорная газавая пліта. Мне б чатырохканфорную...

— Грошы ёсць, парайце, як купіць легкавушку...

Умацоўваецца эканоміка гаспадарак — паляпшаецца дабрабыт людзей. У дзевятай пяцігодцы мы пакрочым яшчэ далей, бо ў планах партыі запісана, што

галоўная задача пяцігодкі — усямернае паляпшэнне дабрабыту працоўных. А планы тыя сёння ўвасабляюцца ў жыццё. І як важна, каб усе мы разам — кіраўнікі гаспадарак, дэпутаты, сельскія актывісты — аднолькава імкнуліся ўзнімаць і эканоміку, і дабрабыт людзей, і іх духоўныя запатрабаванні. Бывае ж яшчэ, на жаль, такое, што і гаспадарка эканамічна моцная, і заробаткі ў людзей вялікія, а вось клуба няма; каб пашыць сукенку, трэба ехаць у райцэнтр; паваду ісці — у другі канец вёскі.

Няправільна гэта. Нездарма ж у народзе кажуць, што слаўная тая хата, якая прыгожая і вугламі і пірагамі.

Што і казаць, «пірагі» ў нас багатыя. І ў раёне, і ў вобласці славяцца сваімі ўраджаямі, вытворчасцю мяса, прыбыткамі калгасы «ХХІ з'езд КПСС» і «1 Мая». Летась, напрыклад, у «ХХІ з'езд КПСС» атрымалі па 42,8 цэнтнера збожжавых з гектара, першамайцы — больш чым па 35 цэнтнераў. Чыстыя прыбыткі гаспадарак азначаюцца мільёнай лічбай.

А «вуглы»? Дамы, дзе мы жывем, вуліцы, па якіх ходзім, клубы, магазіны, школы? Не ўсё яшчэ тут нас задавальняе. Але зрабілі мы многае. Партыйныя арганізацыі, сельскі Савет, праўленні калгасаў, іх старшыні Герой Сацыялістычнай Працы Андрэй Трафімавіч Шакура і кавалер ордэна Леніна Рыгор Ільч

Аляксей ЗАРЫЦКІ

Хто самы шчаслівейшы быў з людзей,
З тых дзён, як чалавечы род існуе!
Напэўна, той, хто найвялікшай мэты
дасягнуў:
На новую арбіту Зямлю-планету
вывеў
І даў ёй маладосць сапраўдную
навечна.
Імя такое простае ў яго,
Такое рускае,
Звычайнае такое —
Уладзімір.

Позняя спеласць

Гатунак яблыкаў я помню змалку
З назвай — шклянка,
Гатунак позняй спеласці.
Бывала,
У сад заглянеш ранкам,
Асеннім зякім ранкам —
Зазімак на апалай
Лістоце зіхаціць,
І рад
Скупому сонцу сціхлы сад.
І, гледзячы ў астылую нябесную
сінечу,
Самотна марыць — як бы адцягнуць
сустрэчу

Са снежным
Непазбежным.
А тыя яблыкі,
А тыя наліванкі
Вісяць на дрэве. Сапраўды яны,
як шклянкі,
Налітыя святлом ледзь залацістым.
І зерне кожнае чарнее ў яснай
глыбіні,
Як зрэнка ў летуценным воку, юным,
чыстым.
З павагай, недаверлівасць, зірні,
Як спеласць позняя ярчэе дзень пры
дні,
Нас хараством здзіўляючы
ўрачыстым.
Ах спеласць позняя, акраса ўсіх
акрас!
Адно шкада — да снежня закароткі
час.

Выток

О руская зямля! Ты ўжо
за курганам!
«СЛОВА АБ ПАЛКУ ІГАРАВЕ»

Калі гавораць пра вытокі нашай песні,
Я ўспамінаю не маркотныя радкі
Даўным-даўно памерлых песняроў-
паэтаў

Пра беларускую калішнюю нядолю,
І нават і не строфы сакавітыя
Пра палясоўшчыка Тараса, мужыка
Не з баязлівага дзесятка. Помніце,
Як ён з багамі бессмяротнымі
Папросту сустракаўся на Парнасе!
Калі гавораць пра вытокі нашай песні,
Тады я чую тупат палавецкіх коней,
І звон шчытоў адважных русічаў,

і мне відаць,
Як зыркаюць на ратным полі іх мячы,
І голас вучня вешчага Баяна да мяне
Даносіцца з ашаламляльнай далечы
стагоддзяў:

— О руская зямля! Ты ўжо
за курганам!
Там ён, пачатак нашай песні,
Там, дзе маланкі Слова бліснулі
калісьці.

А заўтра, — я паўтараю ўголос, —
заўтра.

Калі, да зор таемных імкнучыся,
Патамак мой далёка за сабой пакіне
нашу
Зялёную планету і наша сонца, тады
І ён у строгай цішыні кабіны
касмалёта

З любоўю сыняй і трывожным
смуткам уздыхне:
— О руская зямля! Ты ўжо
за курганам!

Сады Магілёўшчыны.

Фотаэцюд М. Жалудовіча (БЕЛТА).

Нэла ТУЛУПАВА

Калі раптам мяне
Адцураюцца людзі,
Я прыйду да бяроз —
Хай яны мяне судзяць.
Калі стала я чэрствай,
Ці стала нячулай,
Хай на голлі маім
Толькі вецер начуе.
Калі горкае гора
Каму я прынесла —
Няхай сэрца, як карань,
Засохне без песні.
Можа праўду калі
Абышла, абмінула,
Грымне суд найвышэйшы —
Сябе пракляну я.

Міронаў імкнуцца, каб быт калгаснікаў набліжаўся да гарадскога.

Першы наш клопат — будаўніцтва. І калгаснае, і індывідуальнае. У цэнтры калгаса «XXI з'езд КПСС» вабіць вока сваімі прыгожымі дамамі новая вуліца — вуліца Маладажонаў. Кожнай маладой сям'і, калі яна мае патрэбу, уручае калгас ключы ад новай кватэры.

Побач набывае сваё архітэктурнае завяршэнне новая плошча. Узводзяцца тут Дом культуры на 360 месц, гандлёвы комплекс, у які ўваходзяць магазін, рэстаран, гасцініца і быткамбінат. Зеленае малады парк, а ў ім велічны помнік тым, хто не вярнуўся з франтоў мінулай вайны.

Хачу сказаць, што сельскі Савет пастаянна дапамагае сем'ям загінуўшых, інвалідам вайны. У першую чаргу выдзяляем ім лесаматэрыялы, цэглу, шыфер, забяспечваем палівам.

Летась за сродкі калгасаў і насельніцтва пабудавана 18 дамоў, капітальна адрамантавана 78, сёлета будуюцца 36. Ва ўсіх дамах калгаснікаў — радыё, тэлевізары, ва многіх — газавыя пліты, пральныя машыны. І яшчэ адна дэталі — на два-тры дамы ёсць лазня. Толькі ў мінулым годзе пабудавалі іх 23.

У вёсцы Падлуж'е ёсць сталовая. З павагай гавораць людзі, асабліва жанчыны, пра яе работнікаў. Ды і як не быць ім удзячным, калі і ў час пасяўной, і ў перыяд уборкі не трэба жанкам клапаціцца пра абед для сваіх мужоў ці сыноў-механізатараў! Прама ў поле дастаўляюць ім гарачую страву работнікі сталовай.

Не трэба хвалявацца і за маленькіх дзяцей, шукаць, на каго б іх пакінуць, калі ідзеш у поле ці на ферму. У калгасе «XXI з'езд КПСС» ёсць дзіцячы сад-яслі, у «1 Мая» — дзіцячая пляцоўка.

Доўгі час праблемай было ў нас водазабеспячэнне. У некаторых вёсках нават з Сожа яе бралі, цягнулі на сабе на гару. Параіліся мы ў сельсавета, у праўленнях калгасаў і вырашылі будаваць

водаправод. Пабудавалі. Сёння ў Чырвонай Горцы, Парадзіне, Каробчыне, Людагошчы і іншых вёсках ёсць 53 водаразборныя калонкі. Рамантуюць іх, добраўпарадкоўваюць самі жыхары.

Селькомы, дэпутаты, жаночыя саветы (а іх у нас два) сочаць, каб быў парадак на вуліцах, у дварах, каб кожны жыхар пасадзіў ля свайго дома дрэвы, кветкі. Толькі ў адной вёсцы Каробчына пасадзілі больш за 800 дрэў і кустоў.

Ёсць у нас пяць магазінаў, з іх два новыя, тыпавыя. Бытавая майстэрня, якую ўзначальвае дэпутат сельсавета Ніна Кірзенка, задавальняе попыты нашых жанчын. А калі будзе адкрыты быткамбінат (ён ужо будзецца), паслугі сельскім жыхарам значна пашырацца.

Славяцца сваёй мастацкай самадзейнасцю, добрымі справамі сельскі клуб, што ў Каўшове, Чырванагорская бібліятэка, іншыя ўстановы культуры. У апошні час вялікую ўвагу надаем усталяванню новых сучасных абрадаў і рытуалаў. Ёсць пры сельскім Савеце камісія па новых грамадзянскіх абрадах на чале з дырэктарам Чырванагорскай школы М. З. Якуціным. Традыцыйнымі сталі ў нас святы ўраджаю, на якія прыязджаюць і дарагія нашы суседзі — хлебаробы Смаленшчыны. Ва ўрачыстай абстаноўцы, пры ўсім народзе праводзім у армію сваіх сыноў, рэгіструем шлюбы, нараджэнне дзіцяці. Да такога выпадку рыхтуем і канцэрт, і віншаванне піянераў, і падарункі.

Думаю, што на ўсё жыццё застанецца ў памяці Ніны і Мікалая Мельнікавых, повара сталовай і ўчастковага інспектара міліцыі, рэгістрацыя нараджэння іх дачкі, якой бацькі далі гордае імя — Анджэла. Ёсць у маленькай Анджэлы цяпер ганаровыя бацькі — галоўны заа-тэхнік калгаса «XXI з'езд КПСС» Іван Пістуноў і бібліятэкарка Ніна Чэрапава. Ёсць многа сяброў у школе. Чакаюць, пакуль падрасце дзяўчынка, і акцябра-кая зорачка, і піянерскі гальштук — па-

дарункі школьнікаў, і мудрае «Слова ў дарогу» дарослых.

Наладжваем мы такія ўрачыстасці, і я бачу: вельмі патрэбны яны людзям. Патрэбна глыбокая эмацыянальная насычанасць ўсяго таго, што мы называем сухімі словамі «культурна-масавае работа». Колькі разоў прыходзілі ў сельсавет, у праўленні калгасаў жанкі-салдаткі, казалі: «Дзякуй за памяць аб нашых мужах і сынах». Памяць тая і ў людскіх сэрцах, і ў справах, і вось у гэтым помніку побач з сельсаветам — велічным манументам, на якім напісаны імёны 218 салдат мінулай вайны, што не вярнуліся да роднага парога. 218 — толькі па аднаму калгасу «XXI з'езд КПСС». Гарыць над помнікам чырвоная зорка, а навакол шуміць малады парк, па дрэўцу ў памяць аб кожным загінуўшым.

...Сёння рабочы дзень я пачынаю ў сваім кабінёце. Сёння збіраюцца сюды дэпутаты сельскага Савета, актывісты, каб параіцца, як палепшыць культурна-бытавое абслугоўванне насельніцтва. Праблем у нас няма. Ведаю, выступіць сакратар партарганізацыі калгаса «1 Мая» Соня Пісклячэнка і, бадай, скажа: «Сталовую будзем, а матэрыялаў не хапае». Люба Судзілоўская, брыгадзір з «XXI з'езда КПСС», старшыня жаночага савета, прапануе: «Неабходна, каб больш мэблі добра завозілі ў магазіны. Попыт вялікі». Старшыня пенсійнага савета Сяргей Дзмітрачкоў параіць: «Трэба да ўсіх пенсіянераў, ветэранаў калгаса наведвацца». А наш малады дэпутат палявод Рая Шаройкіна паскардзіцца: «Позна да нас новыя кінафільмы даходзяць».

Можа і не менавіта аб гэтым будуць гаварыць людзі, можа і іншымі словамі. Толькі ж сэнс іх меркаванняў будзе адзін: жыць трэба прыгожа, ва ўсім прыгожа. У імя гэтай мэты мы і працуем.

Ніна КІРПІЧЭНКА,
старшыня Чырванагорскага сельскага
Савета Мсціслаўскага раёна

Кіргізія.

ЛЮДЗІ І ГОРЫ

На паўднёвым усходзе нашай краіны, там, дзе на сотні кіламетраў працягнуліся магутныя хрыбты Цянь-Шаня, дзе нясуць свае воды Пяндж і Сырдар'я, размяшчаюцца дзве рэспублікі — Таджыкістан і Кіргізія. Дзве сястры ў сусор'і рэспублік-сясцёр.

Саюз непарушны рэспублік свабодных...

Жывуць тут людзі працавітыя і мужныя, шчырыя і гасцінныя. Суровая і шчодрая прырода гэтага краю загартавала іх характар, а дружба народаў, што яднае ўсіх савецкіх людзей, узняла іх да вышынь, якіх не ведаюць нават горы.

Роўнымі сярод роўных, шчаслівымі сярод шчаслівых ідуць сёння разам з усім савецкім народам кіргізы і таджыкі насустрач нашаму агульнаму вялікаму святу — 50-годдзю Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік.

Кіргізы — адзін з найбольш старажытных народаў Сярэдняй Азіі. Дзве тысячы год назад прыйшлі яны ў Цянь-Шань. Суровая гісторыя ў гэтага народа, які не раз адстойваў са зброяй у руках сваю незалежнасць. Падзелены на варожыя родавыя групы, прыгнечаны родавай знаццю, працоўны кіргізскі народ жыў у цяжкіх сацыяльна-эканамічных умовах. У часы царызму ён знемагаў пад прыгнётам царскіх намеснікаў, мясцовых феодалаў — манапаў і баяў. Страшэнная галечка панавала тады ў юртах качэўнікаў.

Вызваленне працоўнаму кіргізскаму народу прынесла Вялікая Кастрычніцкая рэвалюцыя. Савецкая ўлада дала яму свабоднае нацыянальнае развіццё. Пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі ў дружнай сям'і народаў Савецкага Саюза кіргізскі народ набыў сваю дзяржаўнасць, стаў жыць асела, здзейсніў карэнны пераўтварэнні ў народнай гаспадарцы.

Кіргізія нашых дзён — квітнеючы край Савецкага Саюза, рэспубліка, якая мінула ў сваім гістарычным развіцці пры падтрымцы брацкага рускага народа пакутлівую стадыю капіталізму.

За гады Савецкай улады ў рэспубліцы развіліся разнастайныя галіны сучаснай індустрыі: энергетыка, здабыча вугалю, нафты, газу, руд каляровых металаў, машынабудаванне. Цяпер у агульнасаюзным падзеле працы Кіргізія выступае як раён вытворчасці каляровых металаў (яна займае вядучае месца ў краіне па здабычы сурмы і ртуці), сельскагаспадарчых машын, электратэхнічных вы-

Шакен Мамбетайнава — майстар
прыкладнога мастацтва.
Фота Э. Мамадаліева.

рабаў, прыбораў, шарсцяных і шаўковых тканін, цукровага пяску. Але пры ўсім гэтым Кіргізія застаецца раёнам рознабаковай сельскай гаспадаркі, якая спецыялізуецца на развядзенні танкарунных і паўтанкарунных авечак, племянных коней, на вырошчванні пшаніцы, цукровых буракоў, тытуню, лекавага маку, бавоўны, вінаграду. На яе тэрыторыі ўзніклі тысячы новых пастаянных паселішчаў, выраслі новыя гарады, зусім пераўтварылася аблічча старых гарадоў — Фрунзе, Оша, Такмака, Пржэвальска. Некалі бездарожны край пакрыўся сеткай аўтамабільных і чыгуначных дарог.

Яркім увасабленнем перамогі ідэй сацыялізму служыць фарміраванне і росквіт культуры кіргіскага народа.

Усеагульнае прызнанне завявала кіргіская літаратура. Паэты і пісьменнікі стварылі творы, вар-

тыя нашага часу. Шырока вядомы ў краіне і далёка за яе межамі адзін з найцікавейшых пісьменнікаў сучаснасці — лаўрэат Ленінскай і Дзяржаўнай прэміі Чынгіз Айтматаў. Яго творы «Джаміля», «Першы настаўнік», «Мацярынскае поле», «Бывай, Гульсары» сталі здабыткам не толькі кіргіскага народа, але і ўсіх народаў Савецкага Саюза і многіх замежных краін. З асяроддзя кіргіскага народа вылучыліся таленавітыя кампазітары, рэжысёры, артысты.

Значна вырас дабрабыт кіргіскага народа. Пазбаўлены да Кастрычніцкай рэвалюцыі элементарных бытавых выгод, сёння ён, былы качэўнік, жыве ў прыгожых гарадах, добраўпарадкаваных сёлах, карыстаецца дасягненнямі сучаснай цывілізацыі — радыё, тэлебачаннем і многім іншым.

Да Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі на геаграфічных картах не сустракалася слова «Таджыкістан», хоць здаўна была вядома горная краіна, населеная працавітым народам — таджыкамі.

Іх продкі калісьці рассяляліся па раўнінах Сярэдняй Азіі. Але чужаземныя заваёўнікі захапілі іх лепшыя землі і адцяснілі таджыкаў у горы. І народ, які падараваў чалавецтву сусветна вядомых паэтаў — Рудакі, Фірдаусі, Хайяма, выдатнага вучонага Абу-Алі Ібн-Сіну (Авіцэну), быў бедны і бяспраўны. Выратавала і адрадыла яго Кастрычніцкая рэвалюцыя, якая дала яму Радзіму і сваю дзяржаву — Таджыкскую Савецкую Сацыялістычную Рэспубліку.

Калі б можна было зараз «пабываць» у дарэвалюцыйным Таджыкістане, то мы ўбачылі б там шматкі палёў, разрыхленыя прымітыўнымі прыладамі — кетменем і амачом, жабрацкія глінабітныя кібіткі, рабскую працу.

Краем бяспраўнасці была гэтая зямля. Кастрычнік прынёс ёй свабоду, і яна змяніла сваё аблічча. На берагах рэк узняліся гідрэлектрастанцыі. Бясплодныя безвады пустыні, атрымаўшы жыватворную вільгаць, ператварыліся ў аззісы з палямі бавоўніку, садамі, вінаграднікамі. Раскрылі свае скарбніцы нетры, багатыя на поліметалічныя руды, вугаль, соль. У гарах, дзе ў мінулым праходзілі толькі вузкія сцяжынкi, праляглі чыгуначныя і аўтамабільныя дарогі.

Таджыкістан стаў рэспублікай сацыялістычнай сельскай гаспадаркі і сучаснай прамысловасці. Галоўнае багацце краю — бавоўна.

У СССР Таджыкістан вылучаецца як асноўны вытворца тонкавалакністай бавоўны. Ён дае вялікую колькасць шаўкавічных коканаў, займаючы па іх вытворчасці другое месца ў Савецкім Саюзе пасля Узбекістана. У садах рэспублікі спеюць абрыкосы, сярод зеляніны чырванеюць цяжкія плады гранату. На вінаградніках схіляюцца да зямлі гронкі духмянага «кішмішу», далікатнага «хусайні» і пахучага «чарозу». На горных пашах разводзяць авечак, коз, коней, якаў.

У рэспубліцы створана буйная індустрыя. Яна аб'ядноўвае каля 100 галін. Аб'ём прамысловай прадукцыі ў параўнанні з 1928 годам вырас больш чым у 50 разоў. Заводы і фабрыкі Таджыкістана выпускаюць дэталі для сельскагаспадарчых машын, аўтаматычныя ткацкія станкі, электраапаратуру, абсталяванне для ачысткі бавоўны і іншую важную прадукцыю. Бурна развіваюцца энергетыка, лёгкае і харчовае прамысловасць. Прадукцыю палёў, заводаў і фабрык Таджыкістана можна сустрэць у розных месцах Савецкага Саюза і ў замежных дзяржавах. Гэта бавоўна, фрукты, фруктовыя і гароднінныя кансервы, шаўковыя тканіны, цудоўныя дываны.

У краі, дзе да перамогі Савецкай улады мала хто ўмеў чытаць і пісаць, а кнігі і газеты не друкаваліся зусім, цяпер тысячы школ, дзесяткі тэхнікумаў, некалькі вышэйшых навучальных устаноў, мільённымі тыражамі выходзяць газеты і кнігі.

Як і ўсе саюзныя рэспублікі, Таджыкістан мае сваю Акадэмію навук. Больш як 3 тысячы яе вучоных вырашаюць праблемы астраноміі, медыцыны, эканомікі, геалогіі, батанікі, біялогіі, хіміі.

Ад дутара і дойры да сімфанічнага аркестра, ад вандроўных спевакоў да сучаснай оперы вырасла нацыянальнае мастацтва народа Таджыкістана.

Таджыкская літаратура — адна з самых старажытных на Усходзе. Але толькі ў савецкі час яна стала здабыткам усяго народа і ўзбагацілася новымі жанрамі.

Кнігі выдатных пісьменнікаў С. Айні, М. Турсун-задэ, А. Лахуці, М. Міршакара і іншых, а таксама выяўленчае мастацтва таджыкаў прасякнуты дыханнем новага жыцця старажытнага народа, адроджанага Вялікім Кастрычнікам.

Тебя Октябрь великий
оживил,
Народ тебя заботливо
взрастил,
Среди республик Родины
моей
Ты стал могучим, полным
юных сил.

Таджикская ССР. Ансамбль народного танца «Памир»: танец с збанами.

Фота Р. Пазнякова
(Фотахроніка ТАСС).

ЗАЛАТОЕ РУНО

КУДЫ ні глянеш — горы, горы... Яркі зіхання на сонцы белыя вяршыні. Халодны вецер гуляе над па-кручастай аўтастрадай Ош — Харог. Наш «газік» імкліва бяжыць наперад. Імчыць па дарозе, па якой удзень і ўначы бясконцым патокам ідуць на зімоўку авечыя атары, табуны коней — нацыянальнае багацце рэспублікі.

Да стаянкі на адно з далёкіх урочышчаў саўгаса «Алай» мы прыехалі пасля паўдня, калі сонца пачало хіліцца да захаду. Насустрэч выскачылі велізарныя ваўкадавы. Вопытны вадзіцель падруліў да самых дзвярэй чабанскай юрты. Сустрэць нас выйшла сама гаспадыня Гульбара Армонава.

Яна хутка ўціхамірыла сабак і ветліва адчыніла дзверцы машыны:

— Добры дзень, заходзьце, дарагімі гасцямі будзеце, чай будзем піць.

Чорны духмяны чай у Кіргізіі тое самае, што ў іншых народаў люлька з тытунём або чарка добрага віна. Уся абстаноўка гэтага традыцыйнага занятку вельмі спрыяе гутарцы.

Бэзавы змрок апускаецца на зямлю. Хутка ён стане па-паўднёваму чорным. На аксамітным небасхіле заззяюць яркія і вялікія зоркі. Па кіргіскаму звычайна мы не сядзім, а паўляжым на мяккіх узорных кошах. Каля нас стаяць маленькія фарфоравыя чайнікі, у піялах духмяны чай. Тут жа вазы з ласункамі. Горкай ляжаць пульхныя баурсакі. Гаспадыня паўсходняму красамоўна прапануе паспытаць то адно, то другое.

...Бывае так: загаворыш з чалавекам упершыню — і здаецца, што даўно яго ведаеш. Вось так і з Гульбарой Армонавай — чабаном саўгаса «Алай», Героём Сацыялістычнай Працы. Шчыра, адкрыта расказвае пра сваё жыццё, сваю працу, радасці і засмучэнні. За чвэрць стагоддзя Гульбара Армонава каля 20 тысяч ягнят выгадавала, здала дзяржаве каля 50 тон воўны. Па 110—120 ягнят ад 100 авечак атрымлівае за год. Яе брыгада штогод настрыгае з авечкі па 5 кілаграмаў воўны.

А ці задаволена дасягнутым?
— Не, не задаволена, — кажа яна. — Можна і трэба рабіць больш і лепш.

Мы яшчэ дапівалі чай, калі Армонава паднялася насустрэч мужчынам, якія толькі што прыскакалі сюды. Доўга стаяла з імі каля юрты, гутарыла.

— Прыязджалі параіцца, — растлумачыла яна, праводзячы позіркамі коннікаў, якія зніклі за паваротам дарогі. — Гаварылі, як лепш сустраць 50-годдзе СССР. Сацыялістычныя абавязальствы ўзялі вялікія. Нікому не хочацца, каб потым сказалі: «Які несур'ёзны чалавек. Слова трымаць не ўмее».

Чвэрць стагоддзя ходзіць за авечым статкам Гульбара Армонава. І ў спякоту і ў саракаградусныя маразы. Цяпер сын Чэментай стаў першым памочнікам маці.

— Вось вы бачылі ў мяне сёння чабану, — працягвала Армонава. — Абдурахман Кулаў і Мамай Култоеў — лепшыя чабаны ў саўгасе. А быў час, калі іх папракалі: і настрыг воўны нізкі, і авечкі худыя. Мамай быў крышку гультаяваты. Ляжыць у юрце, а авечкі галодныя. Нашы атары побач пасуцца. Паехала да яго. Прысароміла. У нас мужчыны ганарыстыя, вельмі не любяць, калі іх жанчына сароміць, — Гульбара засмяялася. — Абдурахман — той зусім іншы. Старанны хлопец, але вопыту нестала. Прыязджае: «Гульбара-эжэ, дапамажы». Еду да яго, глядзім яго атару, глядзім яго участкі. І раз, і два, і тры, і дзесяць разоў да яго ездзіла. Усё расказвала, раіла. Змянілі рэжым пасьбы. Добра такім дапамагаць. Цяпер Абдурахман радуе людзей сваёй працай.

Набліжалася ноч. Авечкі ляніва ішлі па шырокай нізіне. Я крочыў побач з Гульбарой.

— Вырашылі мы даць звышпланавай прадукцыі сёлета на 10 тысяч рублёў, — гаварыла яна. — Лічба вялікая, але рэальная. Усё ўзважылі і падлічылі.

Пра кармы Гульбара Армонава гаворыць больш падрабязна. Гэта самае галоўнае.

— На зімовай пашы запасы кармоў — гэта страхука ад выпадковасцей. Пры нармальным надвор'і можна ўсю зіму авечак на падкормцы трымаць. Вось і стараемся захаваць страхавыя запасы, знізіць сабекошт прадукцыі.

Людзі навучыліся лічыць. Гульбара Армонава здзіўляецца, як гэта раней яна не ведала, колькі каштуюць саўгасу здадзеныя ягняты або воўна, колькі каштуюць кармы.

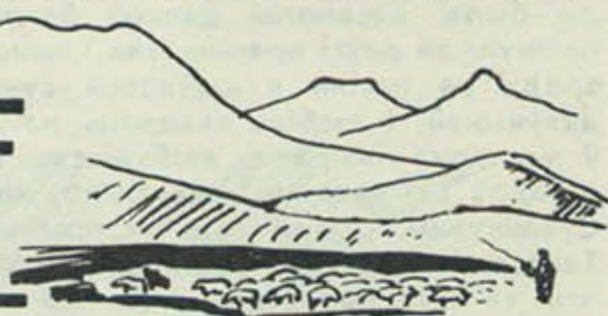
Дзесьці далёка ўспыхнулі электрычныя агні. Гэта — на цэнтральнай сядзібе.

Гульбара гаварыла пра саўгас, яго поспехі, будучыню. Яна ж дэпутат Вярхоўнага Савета рэспублікі, інтарэсы яе шырокія і шматгранныя.

— Я беспартыйная, але сэрца мае з партыяй, — кажа Гульбара Армонава. — Мы жывем за трыма пераваламі. У нас у годзе сем месяцаў зімы, і цяжка, вельмі цяжка да нас дабрацца. Але хіба мы адарваны ад свайго народа? Разам з усімі савецкімі людзьмі мы памнажаем багацце сваёй вялікай Радзімы — Савецкага Саюза.

А. ПУХАУ

МАЦЯРЫНСКАЕ ПОЛЕ

Чынгіз АЙТМАТАЎ

Урывак з апавесці

Бацька, я не ведаю, дзе ты пахаваны. Прысвячаю табе, Таракулу Айтматаву. Маці, ты выгадала ўсіх нас, чацвярых. Прысвячаю табе, Нагіме Айтматавай.

1

У белае хустцы, у белым чыстым плаці і ў цёплым падшы-ваным бешмеце паволі ідзе яна сцяжынкай па ржышчы. Вакол ні душы. Адшумела лета. Не чуто людскіх галасоў, не гоняцца хмары пылу за машынамі, не відно ўдалечыні камбайнаў. І статкі яшчэ не вярнуліся з гор на ржышча.

За шэрым шляхам, далёка, як акінуць вокам, сцелецца асёні стэп. Грувасцяцца і плывуць над ім папалістыя хмары. Нячутна струменіцца па голаму полю вецер, калыша кавыль і сухія былінкі, бясшумна спывае да ракі. Пахне вільготнай ад ранішніх замаразкаў травой. Зямля спачывае пасля жніва. Хутка пачнецца слата, пальюць дажджы, зацярушыць зямлю першым снегам, і закруцяць мяцеліцы. А пакуль тут цішыня і спакой.

...Не трэба перашкаджаць ёй. Вось яна спынілася і доўга глядзіць наўкола старэчымі стомленымі вачыма.

— Дзень добры, поле, — ціха кажа яна.

— Добры дзень, Талганой. Ты прыйшла? І яшчэ пастарэла. Зусім сівая. З кійком.

— Старэю. Мінуў яшчэ адзін год, а ў цябе, поле, яшчэ адно жніва. Сёння дзень памінак.

— Ведаю і чакаю цябе, Талганой. Але ты зноў адна прыйшла.

— Адна...

— Сядай, Талганой! Не стой, ногі ў цябе хворыя. Сядай на камень, падумаем разам. Ты памятаеш, Талганой, калі ты першы раз прыйшла сюды?

— Цяжка ўспомніць, столькі часу прайшло.

— А ты пастарайся прыпомніць, Талганой. Прыпомні ўсё з самага пачатку.

2

Цьмяна вельмі згадваю: калі я была маленькая, у жніво мяне прыводзілі сюды за руку і саджалі ў цяньку пад бабкаю. І пакідалі скібку хлеба, каб не плакала. А потым, калі я падрасла, я сама прыбегала сюды пільнаваць пасевы. Вясною тут жывёлу праганялі ў горы. Я тады была непаседлівым калматым дзеўчанём. Бесклапотны, незабыўны час — дзяцінства! Памятаю, ішлі з нізоўя Жоўтай раўніны гурты. Спяшаліся на свежыя травы, у прахалодныя горы. Дурная я тады была, як падумаю. Табуны імчаць стэпам лавінаю — падварніся, растопчуць умомант — пыл вісеў у паветры на вярсту, а я хавалася ў пшаніцы і выскаквала раптам, як звярок, палыхала іх. Коні шарахаліся, а табуншчыкі гналіся за мною.

— Гэй ты, калматая, вось мы табе!

Але я ўцякала ад іх арыкамі.

Рыжыя атары авечак ішлі дзень у дзень, курдзюкі калыхаліся ў пыле, нібыта бясконцы град падаў, стукалі капыты. Гна-

лі авечак чорныя ахрыплыя пастухі. Затым ішлі качэўі багатых аілаў з караванамі вярблюдаў, з бурдзюкамі кумысу, прытарочанымі да сёдзел. Дзяўчаты і маладзіцы, шыкоўна прыбраныя ў шаўкі, пакачваліся на жвавых інаходцах, спявалі песні пра зялёныя лугі, пра чыстыя рэкі... Дзівілася я і, забывшыся пра ўсё на свеце, доўга бегла за імі. «Вось каб і мне калі такую прыгожую сукню і хустку з махрамі!» — марыла я, глядзячы ім услед, аж покуль яны не знікалі з воч. Кім я тады была? Басаногай дачкой батрака-джатака. Дзеда майго пакінулі за даўгі аратым, так і пайшоў наш род. І ўсё ж хоць зроду не насіла я шаўковай сукенкі, вырасла прыкметнай дзяўчынай. І любіла глядзець на свой ценё. Ідзеш і нібыта ў люстэрка пазіраеш, любуешся... Дзівачка была я, дальбог...

Гадоў семнаццаць мне было, калі стрэліся мы ў жніво з Суванкулам. У той год ён прыйшоў батрачыць з Верхняга Таласа. А я і зараз — заплюшчу вочы і кропля ў кроплю бачу яго, якім ён быў тады. Зусім жа яшчэ таксама малады, гадоў дзевятнаццаць... Сарочкі на ім не было, хадзіў, накінуўшы на голыя плечы стары бешмет. Чорны ад загару, скулы блішчаць, як цёмная медзь; з выгляду падаваўся ён худым, тонкім, але грудзі ў яго былі моцныя, а рукі нібыта з жалеза. І работнік быў — такога пашукаць толькі. Пшаніцу жаў лёгка, чыста, толькі і чутна было, як звінце серп ды падрэзаныя каласы шамаццяць, кладучыся на ржышча. Трапляюцца ж такія людзі — воч не адвесці, як робіць што. Вось і Суванкул быў такі. Нашто ўжо я лічылася спрытнай на жніве, а ўсё роўна з ім не спраўлялася. Заўсёды адставала. Далёка наперад зойдзе Суванкул, потым, бывала, азірнецца і вернецца, каб мне памагчы падраўняцца. А мне гэта не падабалася, мяне гэта злавала, і я праганяла яго:

— Падумаеш, нехта прасіў яго! Я і сама спраўлюся.

А ён не пакрыўдзіцца нават, усміхнецца і моўчкі робіць сваё. І чаго я тады, дурная, злавала?

Мы заўсёды першымі прыходзілі на работу. Толькі пачне світаць, усе спяць яшчэ, а мы ўжо ідзем на палетак. Суванкул заўсёды чакаў мяне за аілам, на сцяжынцы нашай.

— Ты прыйшла? — казаў ён мне.

— А я думала, што ты ўжо даўно пайшоў, — адказвала я заўсёды, хоць ведала, што без мяне ён нікуды не пойдзе.

І потым мы ішлі разам.

А зара разгаралася, залаціла снежныя вяршыні гор, і вецер са стэпу насустрач струменіў сіння-сіняй ракою. Гэтыя летнія світанкі і зоры былі світанкам нашага кахання. Калі мы ішлі з Суванкулам удваіх, увесь свет здаваўся іншым — як у казцы. І поле — шэрае, стаптанае і пераворанае — рабілася таксама самым дзівосным полем у свеце. Разам з намі сустракаў усход сонца і ранні жаўрук. Ён узлятаў высока, высока ў неба і павісаў там, нібыта кропка, і біўся там і трапляў, як чалавечае сэрца, і столькі раздолля і шчасця звінела ў яго песнях...

— Зірні, запеў наш жаўрук! — казаў Суванкул.

Дзіўна, нават жаўрук у нас быў свой.

А месячная ноч? Напэўна ніколі не паўторыцца такая ноч. У той вечар мы засталіся з Суванкулам працаваць за месяцам. І калі поўнік, вялізны, чысты, узняўся над вяршыняй вунь той цёмнай гары, зоркі ў небе нібыта расплюшчылі вочы. Мне здавалася, што яны глядзяць на нас з Суванкулам. Мы ляжалі на краі ўзмежжа, паслаўшы пад сябе бешмет Суванкула. А за падушку нам быў прывалак каля арыка. Тая наша падушка была самая мяккая. І тая ноч была нашай першай ноччу. З таго дня ўсё жыццё разам... Натомленай, цяжкай, нібыта з чыгуна, рукой Суванкул ціха гладзіў мой твар, лоб, валасы, і нават праз яго далонь я адчувала, як буйна і радасна калацілася яго сэрца. Я тады спытала ў яго шэптам:

— Суван, як ты думаеш, мы будзем шчаслівыя?

І ён адказаў:

— Калі землі і вада будуць падзелены ўсім пароўну, калі ў нас будзе сваё поле і мы будзем араць, сеяць і малаціць свой хлеб — гэта і будзе наша шчасце. А большага шчасця чалавеку і не трэба, Талгон. Шчасце хлебараба ў тым, што ён сее і жне.

Мне тады вельмі спадабаліся яго словы, і стала так добра ад гэтых слоў. Я моцна абняла Суванкула і доўга цалавала яго абветраны гарачы твар. А потым мы купаліся ў арыку, пырскаліся і смяяліся. Вада была свежая, іскрыстая і пахла горным ветрам. А потым мы ляжалі, пабраўшыся за рукі, і моўчкі, проста так глядзелі ў неба на зоркі. Іх было вельмі многа ў тую ноч.

І зямля ў тую сінюю светлую ноч была шчаслівая разам з намі. Зямля таксама цешылася прахалодай і цішынёй. Над стэпам стаяў чуйны супакой. У арыку цурчала вада. Галава кружылася ад мядовага паху кветак. Усё навокал цвіло. Часам аднекуль наплываў гарачы палыновы дух сухавею, і тады каласы на ўзмежжы гайдаліся і ціха шапачелі. Мушці, адзін раз у жыцці ўсяго толькі і была такая ноч. Апоўначы я зірну-

ла на неба і ўбачыла Дарогу Саломшчыка — Млечны Шлях распасцёрся цераз усё неба шырокай срэбнай паласой сярод зорак. Я ўспомніла словы Суванкула і падумала, што, можа быць, і сапраўды гэтай ноччу прайшоў па небу якісь магутны добры хлебароб з велізарнай вязкай саломы і пакінуў за сабою след мякіны і зярнят. І я раптам уявіла сабе, што калі-небудзь, як споўніцца наша мара, і мой Суванкул таксама вось гэтак жа панясе з гумна салому першага ўмалоту. Гэта будзе першая вязка саломы свайго хлеба. І калі ён будзе ісці з гэтай пахучай саломай на руках, то за ім застанецца вось гэтка ж сцэжка з растрэсенай паловы. Вось так я марыла сама з сабой, і зоркі марылі разам са мною, і мне раптам так захацелася, каб усё гэта збылося, і тады я ўпершыню звярнулася да зямлі-маці з чалавечай мовай. Я сказала: «Зямля, ты ўсіх нас трымаеш на сваіх грудзях і калі ты не дасі нам шчасця, то навошта табе быць зямлёю, а нам навошта нараджацца на свет? Мы твае дзеці, зямля, дай нам шчасця, зрабі нас шчаслівымі!» Вось якія словы я сказала ў тую ноч.

А раніцай я прачнулася і гляджу — няма Суванкула побач са мною. Не ведаю, калі ён устаў, напэўна, вельмі рана. Крыжам на ржышчы ляжаць упавалку новыя снапы пшаніцы. Крыж да мяне ўзяла — з якой асалодай я працавала б з ім да ўсходу сонца.

— Суванкул, чаму ж ты мяне не разбудзіў? — крыкнула я.

Ён азірнуўся на мой голас. Помню, які ён быў той раніцай — па поясе голы, чорныя моцныя плечы блішчаць ад поту. Ён стаяў і радасна, неяк здзіўлена пазіраў на мяне, быццам не пазнаваў, а потым выцер даланей твар і сказаў, усміхаючыся:

— Я хацеў, каб ты паспала.

— А сам? — пытаюся.

— Я ж цяпер за дваіх раблю, — адказаў ён.

І тут са мной нешта як быццам зрабілася, я ледзь стрымала плач, хоць на душы было і вельмі лёгка і светла.

— А што ж ты казаў учора? — папракнула я Суванкула. — Ты ж казаў, што мы ва ўсім будзем роўныя, як адзін чалавек.

Суванкул кінуў серп, падбег да мяне, схпіў на рукі і пачаў цалаваць.

— Вядома ж, як адзін чалавек, жаўручок ты мой мілы, родная ты мая!

Ён насіў мяне на руках, нешта яшчэ казаў і зваў мяне жаўруком і другімі смешнымі назвамі, а я абхапіла яго за шыю, матляла нагамі, смяялася — жаўруком жа завуць толькі маленькіх дзяцей, і ўсё роўна як радасна было чуць такія словы!

А сонца толькі-толькі паказвалася, краем вока пазірала з-за гары. Суванкул паставіў мяне на зямлю, абняў за плечы і раптам крыкнуў сонцу:

— Гэй, сонца, дзівіся, вось мая жонка! Дзівіся, якая яна ў мяне! І плаці мне за агледзіны — промнямі плаці, светам плаці!

Не ведаю, жартаваў ён ці быў сур'ёзны, толькі я раптам заплакала. Так проста, не стрымалася ад шчасця, якое хлынула і перапоўніла мае грудзі...

І зараз вось успамінаю і плачу чагось, неразумная. Тыя ж слёзы былі зусім іншыя, яны ж здараюцца ў чалавека адзін толькі раз у жыцці. І хіба ж не ўдалося наша жыццё такім, як мы марылі? Удалося. Мы з Суванкулам жыццё гэта сваімі рукамі зрабілі, працавалі так, што кетмень ні летам ні зімою не выпускалі з рук. Нямаю поту вылілі... Было гэта ўжо за новай уладай — хату паставілі, сякую-такую скаціну прыдбалі. Сталі жыць, як і людзі. А самае галоўнае — сыны нарадзіліся ў нас, трое, адзін пад адным, як на падбор. Цяпер часам так сабе душу распаю, такіх бязглуздых думак надумаю: навошта раджала іх, як аўца ўсё роўна, праз кожны год-паўтара. Няма, каб як у другіх, праз тры-чатыры гады — можа тады нічога гэтага і не здарылася б. А можа лепей было б, каб зусім яны на свет не раджаліся... Дзеці мае, гэта ж я ад гора свайго, ад болю невыноснага так кажу. Маці я, маці...

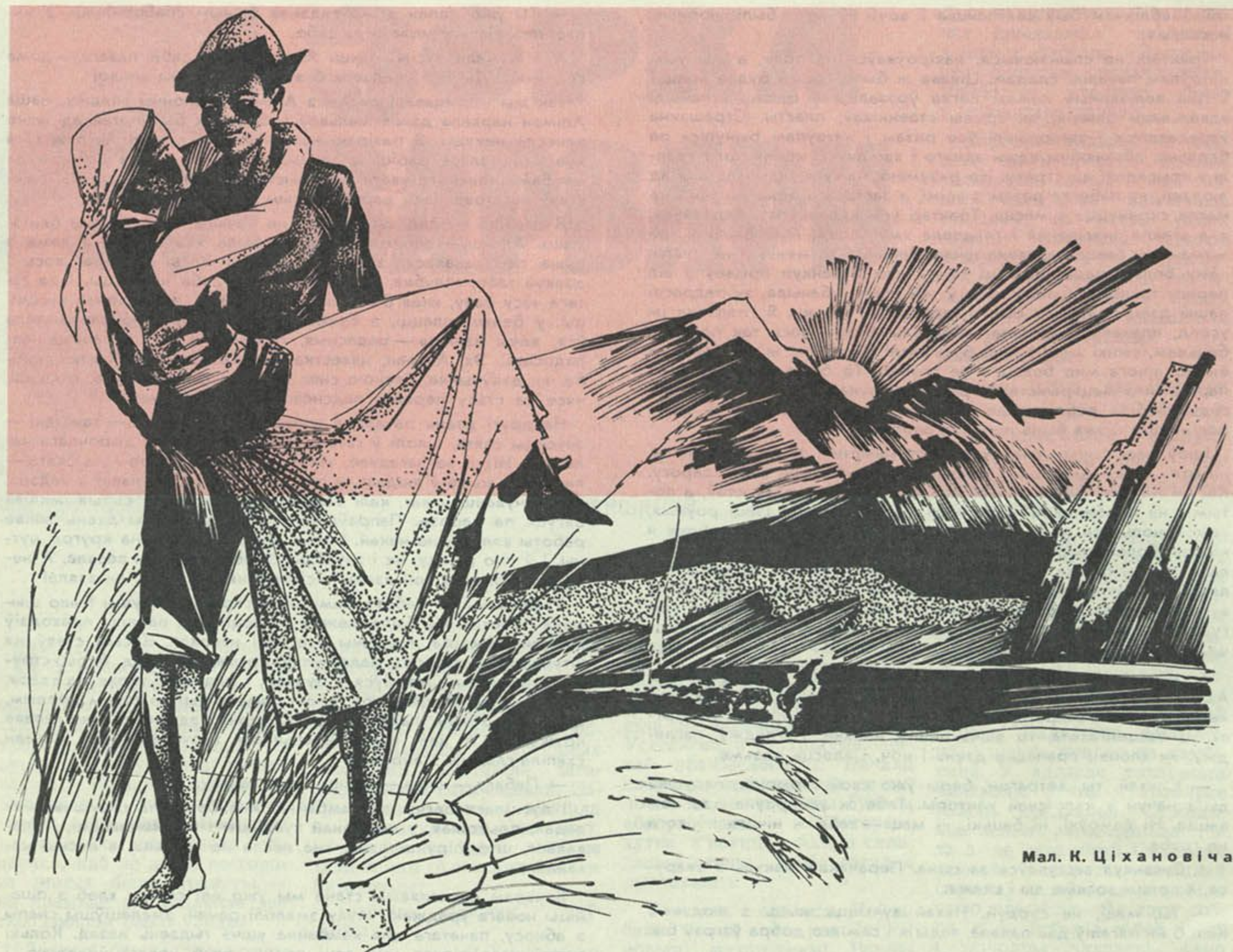
Памятаю, як усе яны ўпершыню з'явіліся тут. Гэта было якраз у той дзень, як Суванкул прывёў сюды першы трактар. Усю восень і зіму Суванкул хадзіў у Зарэчча, на той бераг, вучыцца на курсах трактарыстаў. Мы тады нават і не ведалі толкам, што гэта такое трактар. І калі часам Суванкул вельмі пазніўся — хадзіць было не блізка — мне і шкада было яго і злосьць разбірава.

— Вельмі табе патрэбна было звязвацца чорт ведае з чым. Кепска табе было быць брыгадзірам, — сварылася я на яго.

А ён як заўсёды спакойна ўсміхаўся.

— Ну, даволі, Талгон. Вось пачакай, прыйдзе вясна — і тады ўпэўнішся. Пацярпі крыху...

А гаварыла я так, бо нялёгка даводзілася адной з дзецямі, з гаспадаркай дома, ды яшчэ ж і ў калгасе работа была. Але

Мал. К. Ціхановіча

злавала я нядоўга: зірну на яго — а ён змерз за дарогу, не еўшы, не піўшы. А я яшчэ прымушаю яго апраўдвацца — і самой рабілася няёмка.

— Ну добра ўжо, сядай да агню ды еш хутчэй, пастыла ўсё даўно, — адразу здацца і сябе прызнаць вінаватаю не хацелася.

Розумам згаджалася: Суванкул жа не на гулянку ходзіць. У аіле тады не знайшлося ніводнага пісьменнага чалавека, каб на курсах вучыцца... І Суванкул тады сказаў: «Я пайду на курсы. І грамату, кажа, буду вучыць разам, вызваляйце мяне ад брыгадзірства». Але ж і нялёгка тое вучэнне яму далася. Як успомню зараз — цікавы быў час, дзеці бацькоў вучылі. Касым і Маселбек хадзілі ўжо ў школу, і вось яны і былі за настаўнікаў. Бывала, вечарамі дома — сапраўдная школа. Сталоў тады не было. Дык Суванкул, лежачы на падлозе, выводзіў літары ў сшытку, а сыны ўсе трое лезлі з трох бакоў, і кожны вучыў: ты, кажучы, бацька, не так трымаеш аловак, прамей трымай ды сачы — каб радок не спаўзаў уніз, ды чаго рука ў цябе гэтак дрыжыць? А то раптам пачнуць сварыцца, і кожны даказвае, што ён ведае лепш. У другой справе бацька цыкнуў бы на іх, каб ведалі сваё месца, а тут слухае з павагай, як і сапраўдных настаўнікаў... Пакуль адно слова напіша — аж спачее, нібыта ён не піша, а на малатарні ў барабан падае. Мудруюць яны ўсёй кучай над сшыткам, а я гляджу, і смех мяне разбірае.

— Дзеці, — кажу, — дайце вы супакой бацьку. Што вы з яго мулу, ці што, збіраецеся зрабіць? А ты, Суванкул, таксама не старайся дагнаць двух зайцоў, выбірай адно — або табе мулою быць, або трактарыстам.

Злаваўся Суванкул. Не зірне нават, толькі махне галавой ды ўздыхне, быццам гару трымае на плячах.

— Эх ты, тут такая справа, а ёй жартачкі.

Адным словам — і смех і грэх. І ўсё ж, як бы там ні было, Суванкул свайго дамогся.

Ранней вясной — толькі снег сышоў — за аілам аднойчы нешта загрузацела, загуло. Па вуліцы, як шалёны, праімчаў напалоханы табун коней. Я выскачыла з двара. За агародамі ішоў трактар. Чорны, чыгунны, дым з трубы валіць. Трактар набліжаўся да вуліцы, а наўкола трактара народу збеглася з усяго аіла. Хто на кані, хто пешшу, штурхаюцца, крычаць, ну, як на базары. Я таксама кінулася разам з суседкамі. І першае, што я ўбачыла, — сваіх сыноў. Усе трое стаялі на трактары каля бацькі, моцна ўчапіўшыся адзін за аднаго. Хлапчкі чужыя кругом світалі ім, падкідвалі ўгару шапкі, а мае такія важныя, твары ззяюць, нібыта героямі едуць. Бач ты іх, урвісы, раніцой яшчэ як збеглі на рэчку, дык і не паказаліся ў двары, баяліся, што не пушчу страчаць бацькаў трактар. А я і сапраўды спалохалася за дзяцей — а раптам што здарыцца? — і крыкнула ім:

— Касым, Маселбек, Джайнак, вось я вам дам! Зараз жа злазьце! — Ды дзе там: за ровам матору я сама свой голас не пачула.

А Суванкул убачыў мяне і зразумеў. Усміхнуўся і кінуў галавою, маўляў, не бойся, нічога не здарыцца. Ён сядзеў за рулём урачысты, шчаслівы і як быццам памаладзеў ён у той дзень. Ды ён яшчэ і сапраўды быў маладым, чарнавусым джыгітам. І вось тады, нібыта ўпершыню, убачыла я, як падобны былі сыны на бацьку. Іх усіх чацвярых можна было палічыць за братоў. Асабліва старэйшыя — Касым і Маселбек — і кропелькі пабралі — не адрозніць ад Суванкула, такія ж цынглястыя, з моцнымі карычневымі скуламі, нібыта цёмная медзь. А малодшанькі мой — Джайнак, той больш змахваў на мяне,

той і абліччам быў святлейшы і вочы ў яго былі чорныя, ласкавыя.

Трактар, не спыняючыся, накіроўваўся на поле, а мы ўсім натоўпам павалілі следам. Цікава ж было, як ён будзе араць? І тры велізарныя лемяхі лёгка ўрэзаліся ў цаліну і пайшлі адвальваць цяжкія, як грывы стаеннікаў, пласты. Страшэнна ўзрадаваліся і загарланілі ўсе разам і натоўпам рынуліся па баразне, абганяючы адзін аднаго і хвосчучы коней, што храплі і прысядалі ад страху. Не разумею, чаму я тады адстала ад людзей, не пабегла разам з усімі, а засталася адна ды так і не магла скрануцца з месца. Трактар усё аддаляўся і аддаляўся, а я стаяла знясіленая і глядзела яму ўслед. І не было ў той момант на свеце чалавека шчаслівейшага за мяне! Я не знала, чаму больш радавацца: ці таму, што Суванкул прывёў у айл першы трактар, ці таму, што ў той дзень убачыла, як падраслі нашы дзеці і як яны былі падобны на бацьку. Я глядзела ім ўслед, плакала і шаптала: «Заўсёды б вам вось так поруч з бацькам, сынкі мае! І калі б выраслі вы такімі ж людзьмі, як ён, то нічога мне больш і не трэба!» То была самая лепшая пара майго мацярынства. І работа ў руках маіх кіпела, я заўсёды любіла работу. Калі чалавек здаровы, калі ёсць рукі-ногі — што можа быць лепш за работу?

Ішоў час, сыны неяк зусім непрыкметна, дружна ўзняліся, нібыта дубкі-аднагодкі. Кожны стаў выбіраць сабе дарогу. Касым пайшоў па бацькавай сцежцы: трактарыстам стаў, а потым і на камбайнера вывучыўся. Для маці ўсе дзеці роўныя, усіх аднолькава носіш пад сэрцам, а ўсё роўна Маселбека я нібыта больш любіла, ганарылася ім. Можна таму, што сумавала па ім. Ён жа, як толькі аперанае птушаня, першым паляцеў з гнязда, рана пайшоў з дому. У школе з маленства вучыўся добра, бывала, хлебам яго не кармі — дай толькі кнігу. А як закончыў школу, так адразу і паехаў у горад вучыцца, настаўнікам вырашыў стаць.

А малодшы — Джайнак — прыгожы, ладны хлопец вырас. Адна бяда: дадому амаль не стыкаўся. Выбраві яго ў калгасе камсамольскім сакратаром, дык вечна ў яго то сходзі, то гурткі, то насценгазета, то яшчэ нешта нейкае. Пагляджу, пагляджу, як хлопец прападае дзень і ноч, і злосць возьме.

— Слухай, ты, ветрагон, бяры ўжо свой гармонік, падушку ды і начуй у калгаснай канторы. Табе ж усё роўна дзе абівацца. Ні дамоўкі, ні бацькі, ні маці — табе ж нічога і нікога не трэба.

А Суванкул заступаўся за сына. Перачакае, пакуль я сваруся, а потым возьме ды і скажа:

— Ты, маці, не сярдуй. Няхай вучыцца жыць з людзьмі. Калі б ён пагальіў дзе папала, тады я і сам яго добра ўзгрэў бы.

Суванкул тады ўжо зноў брыгадзірам стаў. На трактары пасела моладзь.

А самае галоўнае было вось што: Касым ажаніўся неўзабаве, першая нявестка парог пераступіла ў хату. Як там яно ў іх атрымалася, не распытвала я, але, відаць, тады, як Касым хадзіў лета штурвальным у Зарэччы, тады, відаць, і стрэліся яны, тады і кінуліся ў вока адзін аднаму... Аліман была зусім яшчэ маладзенькая дзяўчына, з гор, смуглявая. Спачатку я абрадавалася таму, што нявестка трапілася прыгожая і праворная. А потым неяк вельмі хутка і палюбіла яе, вельмі ж яна мне да душы прыйшла. Можна таму, што ўпотаі я заўсёды марыла пра дачку, вельмі ўжо хацелася мне дачкі. Ды і не толькі таму, проста была яна талковая, працавітая і ясная нейкая, усё роўна што зорачка. Я і палюбіла яе як сваю родную дачку. Часта здараецца, не ўжываюцца паміж сабой свякруха і нявестка, а мне пашанцавала: такая нявестка ў хаце — шчасце.

У той год, як прыйшла да нас Аліман, лета асаблівае выдавалася. Збавына паспела рана. Рана разлілася і рэчка. За некалькі дзён да жніва прайшлі ў гарах ліўні. Нават здалёку відно было, як там, на версе, снег, нібыта цукар, таяў. І забурліла ў пойме грымучая вада, панеслася ўся ў жоўтай пене, у мыльных камяках, перла з гор магутныя яліны, шчапала іх на перападах на трэскі. Асабліва ў першую ноч страшэнна, да самой раніцы, ухала і стагнала рэчка пад кручай. А раніцой зірнулі — старых астраўкоў ані звання, за адну ноч змыла — як і не было іх.

Але пагода стаяла. Было гарача. Пшаніца даходзіла роўна, понізу зеленаватая, а паверху налівалася жаўтлявым святлом. У тое лета канца-краю не было спелым палеткам — пшаніца ў стэпу калыхалася да самага небасхілу. Уборка яшчэ не пачыналася, але мы загадзя рукамі абжыналі край загонаў для камбайна. Мы з Аліман заўсёды трымаліся побач. Нават сядзкі часам выгаварвалі мне:

— Ты ўжо лепей дома сядзела б, чым спаборнічаць з нявесткаю. Павагу мела б да сябе.

А я думала зусім інакш. Якая там да сябе павага — дома сядзячы... Ды і ці ўсё сядзела б я, гэтак любячы жніво?

Так мы і працавалі разам з Аліман. Аднойчы гляджу, наша Аліман нарвала дзікіх мальваў і, бачу, як бы ўпотаі ад мяне панесла некуды. Я пазіраю непрыкметна, думаю: што ж гэта яна надумалася рабіць з гэтымі кветкамі? А яна дабегла да камбайна, паклала кветкі на прыступкі і бягом назад. Камбайн стаяў нагатове каля дарогі, Касым некуды адлучыўся.

Я зрабіла выгляд, што нічога не бачыла, не захацела бянтэжыць Аліман — сарамлівая надта была яна яшчэ — а сама я дужа парадавалася: значыць, любіць. Вось і добра, вось і дзякуй табе, галубка, дзякавала я пра сябе нявестцы. І да гэтага часу бачу, якая была яна ў той дзень. У чырвонай хусцінцы, у белым плаці, з букетам мальваў, а сама заружавела ўся, вочы ззяюць — радасныя, гарэзлівыя. Што значыць маладосць!.. Эх, Аліман, нявестка мая незабыўная! Кветкі любіла, як дзяўчынка. Вясною снег яшчэ не сідзе, а яна, глядзіш, нясе са стэпу першыя падснежнікі... Эх, Аліман!

На другі дзень пачалося жніво. Першы дзень — зажынкі — заўсёды свята, ніколі ў гэты дзень не бачыла я змрочнага чалавека. Ніхто не загадвае, ніхто не аб'яўляе, што гэта свята — яно само жыве ў людзях, у іх голасе, у вачах — нават у хадзе... Яго адчуваеш нават, калі вазы тарахцяць і коні сытыя імкліва бягуць па дарозе. Папраўдзе кажучы, у першы дзень жніва работы вялікай не чакай. Больш жарты ды гамана кругом чуны. І ў тую раніцу, як і заўсёды, было людна ды весела. А неба якое было ў той дзень — сіняе-сіняе, а сонца як ззяла!

Узяліся мы за работу, замільгалі сярпы. На душы было шырока і светла. Не было межаў радасці, калі паблізу праходзіў камбайн Касыма, глушачы ўсе гукі навокал. Касым стаяў ля штурвала, раз-пораз падстаўляў прыгаршчы пад буры струмень пшаніцы, што ліўся ў бункер, і падносіў зерне да твару, дыхаў ім. Мне здавалася, што і сама я дыхаю гэтым цёплым, яшчэ малочным пахам спелага зерня, ад якога аж галава кружыцца. А калі камбайн спыніўся насупраць нас, Аліман схавала гладыш з айранам.

— Пабягу, — кажа, — напіцца яму занясу.

І пусцілася бегчы да камбайна. Яна бегла па ржышчы, маладая, прыгожая, у чырвонай хусцінцы і белым плаці, і здавалася, што ў руках сваіх яна несла не гладыш, а песню кахання...

Вечарам на палявым стане мы ўжо елі свежы хлеб з пшаніцы новага ўраджаю. Муку змалолі раней, змалаціўшы снапы з абкоса, пачатага для камбайна яшчэ тыдзень назад. Колькі разоў даводзілася мне есці першы хлеб новага ўраджаю, і кожны раз, калі я падношу да рота першы кавалак, мне здаецца, што я выконваю святы абрад. Гэты хлеб, хоць ён і цёмны і крыху клейкі, нібыта спечаны з рэдка замешанага цеста, мае смак і дух ні з чым непараўнальны: ён пахне сонцам, маладой саломой і дымам.

Калі згаладалыя жанцы вярнуліся на палявы стан і паселі на траве каля арыка, сонца ўжо заходзіла. Яно палыхала ў пшаніцы на самым далнім краі. Вечар меўся быць светлы і працяглы. Мы сабраліся каля юрты, на траве. Праўда, Суванкула яшчэ не было, ён павінен быў неўзабаве падаспець, а Джайнак, як заўсёды, знік. На братавым веласіпедзе памчаў у чырвоны куток лісток нейкі вывешваць.

Аліман паслала на траве абрус, высыпала яблыкі-скараспелкі, прынесла гарачыя перапечкі, наліла ў кубкі квасу. Касым вымыў у арыку рукі і, сядзячы каля абруса, паволі разламаў перапечкі на кавалкі.

— Гарачыя яшчэ, — сказаў ён, — ты, мама, першая паспытай новага хлеба.

Я блаславіла хлеб і, калі адкусіла ад лусты, адчула ў роце як быццам нейкі незнаёмы смак і пах. Гэта быў пах камбайнерскіх рук — свежага зерня, нагрэтага жалеза і газы. Я брала новыя лусты, і ўсе яны папахвалі газай, але ніколі я не ела яшчэ такога смачнага хлеба. Таму што гэта быў сынаў хлеб, яго трымаў сваімі камбайнерскімі рукамі мой сын. Гэта быў народны хлеб — усіх тых, хто сеяў яго, хто цяпер сядзеў поруч з сынамі на палявым стане. Святы хлеб! Сэрца мае не змяшчала гонару за сына, але пра гэта ніхто не ведаў. І я падумала ў той момант, што шчасце маці ідзе ад шчасця народа, як сцябліна ідзе ад караня... Я і зараз не адракуся ад гэтага свае веры, колькі б я ні выпакутавала, як бы крута жыццё са мной ні абышлося. Народ жыве, таму і я жывая...

Пераклала Алена ВАСІЛЕВІЧ

ЗОРКА ВАРВАРЬ

А. БЯРЖЫНСКІ

ВАЙНА забрала бацьку. У Пакроўцы, што на Бабруйшчыне, такое, лічы, цераз хату. Маці шукала паратунак у працы. Нібыта трохі лягчэй становілася на душы, калі рукі былі нечым заняты. Касіла, баранавала. Вернецца з поля — дзяцей трэба дагледзець. Вечарамі ткала, шыла, зноў ткала. Хачелася, каб яе дочки не горш за іншых былі апрануты — на крамнае ды куплёнае дзе тых грошай было ўзяць?

Ляскалі бёрды, туды-сюды бегаў чаўнок. То левай, то правай нагой маці наступала на панажы, спрытным рухам запускала чаўнок з каляровай ніткай, і ўсё больш выразнымі становіліся ўзоры.

Іншы раз маці прасіла:

— Варка, дапамажы!

І тады дачка брала цэўку (нібыта круглы аловак, адно толькі з дзірачкамі) і сукала на яе нітку. Няхітрае прыстасаванне круцілася, лапача. Клубок размотваўся, меншаў. Рыжы вусаты кот, згледзеўшы клубок, саскок-ваў з печы, надта ўжо весела было яму пазабаўляцца...

Міналі вёсны. Звінелі гаманлівыя раўчкі, несучы на сваіх хвалях папярковыя караблікі, лопаліся на дрэвах пупышкі. І вось ужо аксамітны кіпень завірухай заняўся над вёскай. І ў душы нараджалася мара.

— Буду працаваць ткачы-хай!

Цяпер, праз шмат гадоў, можна смела сцвярджаць: гэта матчыны кросны вызначылі жыццёвы шлях «мен-

шанькай» — Варвара стала тым, кім марыла.

Пасля сямігодкі Варвара Саламаха прыехала ў Мінск, паступіла ў тэхнікум. «Тройка», атрыманая на ўступных экзаменах, паставіла загародку перад стыпендыяй. Забрала дакументы і пайшла на тонкасукожны камбінат. Шчаслівы выпадак звёў яе з Міхаілам Аляксандравічам Рагачовым.

— Каго шукаеш, дзяўчынка?

— Ды не... Я... ткачыхай хачу працаваць.

— Колькі ж гадоў табе? — пацікавіўся дырэктар камбіната. Адказ быў нечаканы:

— А я на кроснах з дзяцінства ўмею ткаць, мама навучыла.

— З дзяцінства, кажаш? Ага... Ну, так і быць, хадзем са мной...

Назаўтра ткачыхі заўважылі, як ля станка Валянціны Андрэўны Войтка-Давыдавай завіхалася нейкае дзяўчо.

— Ці не твая гэта дачка? Вунь якая ўжо дарослая.

— Чужыя дзеці растуць хутка, — усміхалася вопытная ткачыха, і ласкавы позірк вачэй нібы казаў вучаніцы: не хвалюйся, бач, якая ты ў мяне малайчына.

Нездарма ж кажуць: добрае слова лёд плавіль. З кожным днём веселей бегаў чаўнок, усё менш часу траціла Варвара на тое, каб ліквідаваць абрыў ніткі. І нарэшце пачала працаваць самастойна. Усё на тым жа адначай-

ным станку «Шэнгер», які вымагае шмат ручной працы. На дапамогу павінны былі прыйсці веды — паступіла на завочнае аддзяленне Усесаюзнага тэхнікума лёгкай прамысловасці. Пачала сябровак падахвочваць да вучобы: не вечно ж мы будзем абслугоўваць «Шэнгеры», хутка з'явіцца больш складаныя станкі. Трэба загадзя рыхтавацца.

Так яно і сталася. Неўзабаве ткацкі цэх папоўніўся новымі механізмамі. Варвара Саламаха пачала абслугоўваць не адзін станок, а два. Прадукцыйнасць працы ўзрасла, палепшылася якасць тканін, ды і працаваць на больш дасканалых аграгатах стала лягчэй. Дапамагаў і вопыт — восем гадоў самастойнай працы. За гэты час Варвара Міхайлаўна стала паважаным чалавекам у калектыве, да яе звярталіся за дапамогай, з ёю раіліся. Як лепшую працаўніцу, прынялі ў кандыдаты, а праз год — у члены КПСС. А яна адказвала на давер'е таварышаў яшчэ большым стараннем. Дзень пры дні перавыконвала заданні. Кантралёры мала ўжо і правяралі якасць яе вырабаў, бо ведалі: браку не будзе.

Тады і выступіла Саламаха з каштоўным пачынам: перайшла на абслугоўванне адразу трох станкоў.

— Каб дроў часам не наламаць, — сумняваліся некаторыя.

— Дык жа Варвара Міхайлаўна раіць...

Праз некалькі дзён 45 ткачых працавалі па-новаму.

Ды як працавалі! На камбінат прыязджалі дэлегацыі з іншых фабрык: «Раскажыце, вопытам падзяліцеся». Найбольш клопатаў было ў ініцыятара пачыну.

Варвара Міхайлаўна першая на камбінаце асвоіла тэхналогію самых новых тканін, пасляхова закончыла тэхнікум, на месяц раней тэрміну выканала гадавое заданне, многія яе былыя вучаніцы сталі ўмельымі ткачы-хаймі... За выдатную працу яе адзначылі вышэйшай ўрадавай узнагародай — ордэнам Леніна.

Праз нейкі час Варвара Саламаха едзе ў Маскву. Яна — удзельніца пленума ВЦСПС. Колькі было хваляючых сустрэч, незабыўных уражанняў!

І вось новая радасць: Варвару Міхайлаўну выбіраюць дэлегатам XXIV з'езда КПСС. Едучы ў Маскву, з удзячнасцю ўспамінала сваю першую настаўніцу Валянціну Андрэўну Войтка-Давыдаву. Як цяроўна, памяркоўна вучыла яна маладзенькіх дзяўчат ткацкай справе! Валянціна Андрэўна і цяпер працуе на камбінаце. У аддзеле тэхнічнага кантролю яна правярае якасць прадукцыі. Строгая, але вельмі справядлівая. Гэта з яе дапамогай Саламаха зазнала сакрэты ткацкай справы, назаўсёды палюбіла сваю прафесію. Як гэта добра, калі побач з табой чулы і шчодры чалавек! Адно толькі пагутарыць з табой, як з роўным, падахвоціць — і самы пахмурны дзень робіцца светлым, сонечным.

Ленінскаму юбілею асабісты падарункі рыхтавалі ўсе. Разам з Тамарай Леановіч Варвара Міхайлаўна выступіла з пачынам: «Сто дзён — сто працоўных падарункаў Радзіме». Слова стрымалі — узятае абавязальства выканалі на сорок дзён раней тэрміну.

Былая вучаніца пачала вучыць іншых. Вельмі задаволена Тамарай Чыстай. Кемлівая, здатная працаўніца, яна хутка авалодала ўсімі таямніцамі ткацкай справы і цяпер у любую хвіліну можа заняць месца за чатырма станкамі сваёй настаўніцы, калі тая адлучаецца па пільнай справе. А клопатаў хапае. Асабліва апошнім часам, калі яе абралі членам выканкома Фрунзенскага раённага Савета дэпутатаў працоўных і членам Мінскага абкома КПБ.

Хваляць на камбінаце і былых яе вучаніц Соню Арлоўскую і Валю Адамовіч.

Брыгада, у якой працуе Варвара Міхайлаўна, — дружная пяцёрка. Аляксандр Пятровіч Новікаў — брыгадзір, Людміла Строева, Тамара Леановіч, Валя Дубовік і яна, Варвара Саламаха. Працуюць разам не першы год, зменныя заданні заўсёды перавыконваюць. Сакрэт вядомы: таварыскасць, узаемадапамога, жаданне зрабіць больш і лепш. Людзі пераймаюць адзін у аднаго не толькі прыёмы ў рабоце, але і прынцыпы, адносіны да жыцця. Тут не любяць балбатуноў, абібокаў. Калектыв каторы ўжо год працуе без ніводнага парушэння працоўнай дысцыпліны.

Лепшая ткачыха шарсцяной прамысловасці СССР, ударніца камуністычнай працы Варвара Міхайлаўна Саламаха восьмую пяцігодку выканала за тры з паловай гады. У гонар XXIV з'езда КПСС яна выпусціла звыш задання 1200 метраў суравой тканіны.

Вярнуўшыся з форуму камуністаў, пачала працаваць з падвоянай энергіяй. Да яе, Героя Сацыялістычнай Працы, ідуць, каб павучыцца, пераняць вопыт. А перадавік — той жа выхаванец. Высокі інтэлект, уменне зазірнуць у душу чалавека, здолець распазнаць добрае і даць гэтаму добраму расквітнець — такімі якасцямі павінен валодаць першапраходзец, па якім раўняюцца.

У той дзень, калі мы завіталі на камбінат, ля станкоў Варвары Міхайлаўны тоўпіліся школьнікі. З цікаўнасцю разглядалі найноўшыя бесчаўночныя станкі, сачылі за кожным рухам вядомай ткачыхі.

— Ці лёгка стаць Героем Сацыялістычнай Працы? — запытаўся віхрасты хлапчук.

Варвара Міхайлаўна ўсміхнулася.

— Вельмі лёгка.

— Няўжо?

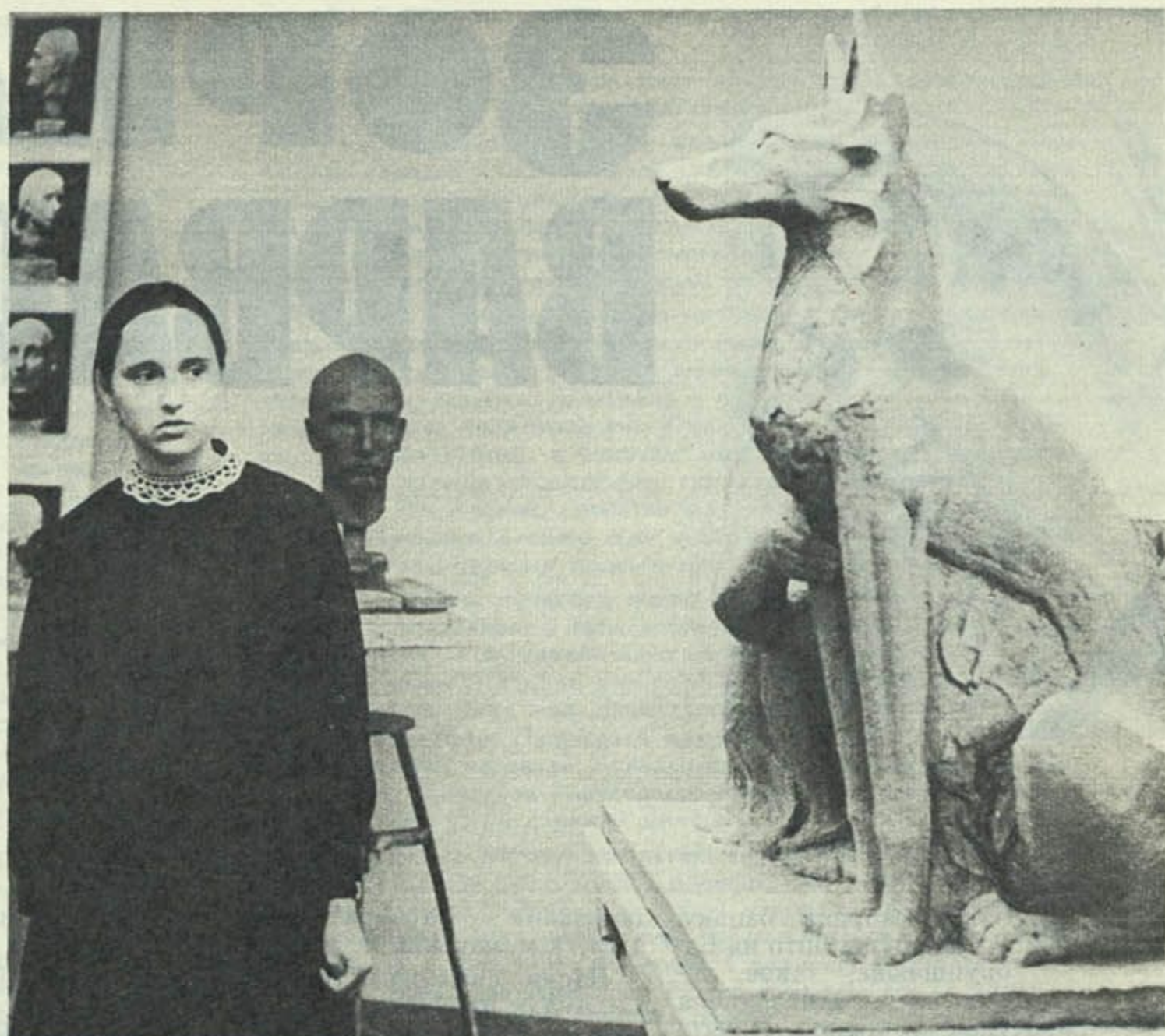
— Трэба толькі працаваць шчыра, заўзята, з захапленнем...

Так, кожны чалавек павінен пражыць жыццё змястоўна, прыгожа, пакінуць пасля сябе добры след на зямлі.

Будаўнік дорыць людзям светлыя прыгожыя дамы, канструктар — чарцяжы машын, селекцыянер — новыя гатункі раслін... Праца ткачыхі не менш пачэсная і не менш патрэбная.

І тчэ рулівая рука. Вось ужо дваццаць гадоў. Нітка да ніткі — шырокая бясконца сцяжынка. Бяжыць і бяжыць імклівай плыню, як само жыццё...

У МАСТАЦКАЙ ШКОЛЕ-ІНТЭРНАЦЕ

МІНУЛЫМ летам я трапіў на спектакль Віцебскага тэатра імя Якуба Коласа «А зоры тут ціхія...»

Трагічны лёс харошых і адважных дзяўчат не толькі глыбока ўсхваляваў мяне, але і нагадаў адну даўнюю размову ў спякотным Порт-Артуры больш чвэрці стагоддзя назад.

Мне даручылі напісаць нарыс пра генерала Афанасія Паўланцэвіча Белабародава. І я, у той час зусім яшчэ малады журналіст, проста замучыў яго сваімі пытаннямі. Ён быў цяроплівы, адказваў грунтоўна і нетаропка, з усмешкай пазіраючы, як паспешна запісваю я ў бланкот кожнае слова.

Расказваючы пра баі за Віцебск, у якіх ён камандаваў 43-й арміяй, Афанасій Паўланцэвіч нечакана ўздыхнуў:

— Цяжка там давялося ў адным месцы... Дзякуй дзяўчатам — выручылі... Харошыя былі дзяўчаты!..

Я, канечне, адразу ж памкнуўся высветліць падрабязнасці. Але генерал, нібы не чуючы маіх роспытаў, загаварыў пра нешта іншае.

І вось цяпер — праз столькі гадоў! — тэатр з Віцебска, спектакль пра дзяўчат...

Я знайшоў свой стары бланкот. Але ён нічым не мог дапамагчы: мой суб'яд-

нік якраз у гэтым месцы аказаўся скупым на словы. Занадта скупым!

Што ж адбылося пад Віцебскам у чэрвені сорок чацвёртага? І якія адносіны да гэтага мелі дзяўчаты, па якіх з такім глыбокім смуткам, не заўважаным мною па прычыне маладосці, уздыхнуў камандарм?..

Мне пашанцавала. Вельмі пашанцавала.

Праз некалькі тыдняў пасля спектакля ў архіве сярод загадаў і зводак, у якіх, здаецца, яшчэ жыло высокае напружанне баёў у Беларусі, я знайшоў надрукаваны на машынцы аркушык з выцвілымі літарамі. Дакумент гэты меў дачыненне да 1-га Прыбалтыйскага фронту, і я ўжо хацеў адкласці яго ў бок: мне на той момант патрэбны былі зусім іншыя матэрыялы. Але нейкае ўнутранае пачуццё, што выпрацавалася за гады работы над ваенна-гістарычнымі дакументамі, спыніла маю руку: «Глянё больш уважліва!..»

Я глянуў. І кранутыя часам радкі за-скакалі перад маімі вачыма...

«...26 чэрвеня 1944 года ў баі з танкамі і мотаняхотай праціўніка, які спрабаваў прарвацца да р. Заходняя Дзвіна ў раёне Шарыпіна, Гняздзілава, высо-

АПОШНІ РЭЗЕРВ

Каля чатырохсот хлопчыкаў і дзяўчынак вучацца музыцы і выяўленчаму мастацтву ў рэспубліканскай школе-інтэрнаце. Магчыма, не ўсе яны стануць калі-небудзь музыкантамі і мастакамі, але любоў да мастацтва і тонкі густ, выхаваныя школай, застануцца назаўсёды. Тут зроблена ўсё для гэтага.

У выдатна абсталяваных класах і майстэрнях высокакваліфікаваныя педагогі вядуць практычныя ўрокі і чытаюць лекцыі па музыцы, скульптуры, жывапісу.

На здымках: выдатніца вучобы Света Гарбунова абараняе свой дыпломны эскіз «Дружба» (фота злева). А гэта — балельшчыкі дыпламанткі (фота ў цэнтры). Ідзе размова пра жывапіс. Выкладчык выяўленчага мастацтва Роза Георгіеўна Дубар (фота справа).

кую мужнасць і адвагу праявілі байцы і камандзіры, што знаходзіліся на ЧПК (часовым пункце кіравання.— А. Д.) 43-й арміі, асабовы склад 35-га асобнага палка сувязі... У баі загінула 23 чалавекі, з іх 13 дзяўчат...»

Праз мінуту, калі хваляванне, выклікане нечаканай знаходкай, крыху ўляглося, я яшчэ раз перачытаў данясенне.

Вось ён, працяг даўняй размовы! Ды яшчэ які!

Аднак падрабязнасці? Падрабязнасці?!..

Іх у дакуменце не аказалася. Але цяпер я хоць ведаў, што трэба шукаць.

...Я гляджу на карту Беларускай аперацыі, туды, дзе ў раёне Віцебска сінее пляма акружэння. «Зверху» — з паўночнага захаду — над акружанымі нямецкімі дывізіямі навісае рассечаная надвая чырвоная страла. Адна галіна яе накіравана на захад, у бок Бешанковіч і Лепеля, другая — на паўднёвы ўсход, цераз Заходнюю Дзвіну, на Ходцы, да возера Саро.

«Рассечаная страла» — гэта і ёсць 43-я армія, якая накіравалася ў прарыв. На той карце, якая трапілася мне ў архіве, яе «паўднёва-ўсходняя» галіна абрываўся ўсяго за некалькі міліметраў ад вастрыя стралы, якая азначала ўдар 39-й арміі 3-га Беларускага фронту.

Усяго некалькі міліметраў...

У першы момант я, прызнацца, падумаў, што гэта проста неахайнасць чарцёжніка. Добра вядома, што кальцо вакол віцебскай групіроўкі немцаў было замкнута, а сама яна неўзабаве спыніла сваё існаванне.

А калі не неахайнасць?

Я супаставіў факты. Абстаноўка на карце была нанесена паводле даных на 10.00 26 чэрвеня 1944 года. Бой, пра які ідзе гутарка, мяркуючы па ўсяму, адбыўся недзе ў другой палове дня. Да вечара арміі двух франтоў, якія ішлі на сустрэчу адзін аднаму, злучыліся.

Значыць... Значыць, разгадку трэба шукаць іменна тут, на гэтых «міліметрах» — сярод азёр, пералескаў і перасечаных узгоркамі палёў...

Час сцёр у тых месцах апошнія сляды даўняга бою. Можна было разлічваць толькі на памяць чалавечую.

...Ішлі трэція суткі нашага наступлення. На штабных картах адлегласць паміж «заходняй» і «паўднёва-ўсходняй» галінай стралы, якая абазначала прасоўванне войск 43-й арміі, усё больш пашыралася. Кіраваць дывізіямі, якія імкліва наступалі на розных напрамках, было ўсё цяжэй.

«...Стварылася вельмі складанае стано-

вішча, — расказае ўдзельнік памятнага бою генерал-маёр запаса П. Шыяшвілі, які быў у той час афіцэрам аператыўнага аддзела арміі. — У 12.00 26 чэрвеня генерал Белабародаў з аператыўнай групай пераправіўся цераз Заходнюю Дзвіну ў раёне вёскі Шарыпіна і зараз жа прыбыў на часовы пункт кіравання, які сапёры абсталявалі на ўсход ад вёскі Ржаўка... У нашу групу ўваходзілі камандуючы артылерыяй генерал Шчаглоў, начальнік аператыўнага аддзела палкоўнік Турантаеў, афіцэры штаба Гусеў, Закацінскі, Алішкоўскі, Сарычаў... сувязісты, шафёры, салдаты з роты аховы...»

Ледзь толькі група разгарнула работу, як радыёразведка данесла: у эфіры з'явілася шмат новых радыёстанцый праціўніка. Нашы лётчыкі пацвердзілі: чатыры буйныя калоны варожай пяхоты з танкамі рухаюцца з раёна возера Саро ў напрамку перапраў. Невялікае прыкрыццё, пакінутае 179-й стралковай дывізіяй, з боем адыходзіць да вёскі Ржаўка.

Было ясна: гітлераўцы рвуцца да ракі, каб выйсці ў тыл нашым злучэнням, што наступалі на Бешанковічы — Лепель. Яны прыкладаюць апошнія адчайныя намаганні, каб не даць канчаткова самкнуцца нашым войскам, якія ўзялі ў клешчы фашысцкую групіроўку.

Напружанне на часовым пункце кіравання расло з кожнай хвілінкай. Стоячы ў наспех выкапанай шчыліне, генерал Белабародаў па радыё даў каманду артылерыі і «кацюшам» перадавых часцей корпуса, які наступаў на гэтым напрамку, накрыць нямецкі авангард.

Калі крыху рассеяўся дым і аселі велізарныя клубы пылу, што падняўся аж да бясхмарнага неба, стала відаць, што

КАМАНДАРМА

У ЧЫМ САКРЭТ?

Ва ўтульным, чыстым пакоі нас трое: Ефрасіння Астапаўна Семянюк (толькі што вярнулася з фермы), Іван Піліпавіч — ён управіўся з хатнімі клопатамі да прыходу жонкі і ўключыў тэлевізар — і я. Івану Піліпавічу няма куды спяшацца — на пенсіі. Ён жартам кажа: «Я ўжо спісаны». Але гэта працавіты чалавек, умелы каваль. У любы момант прыходзіць на дапамогу саўгасу.

Лёс яго не пэсціў. Давялося на вяку паспытаць і горкага і салодкага. Хто падлічыць, колькі разоў яго рукі паднялі і апусцілі на распаленае жалеза дванаццаціфунтовы кавальскі молат, колькі перашуравалі вугалю, пацягалі кавальскі мех? А хіба мала вайна адабрала здароўя!

Бываюць у Семянюкоў вечары ўспамінаў. Тады прыгадва-

юць і першыя гады калектывізацыі, і вайну. У час вайны Ефрасіння Астапаўна была сувязной, хадзіла ў разведку.

Саўгас імя Каранеўскага на карце раёна паявіўся нядаўна, ён арганізаваны на базе некалькіх дробных гаспадарак. Адразу ўзяў добры разбег. З году ў год павялічваецца ўраджай, павышаецца прадуктыўнасць жывёлагадоўлі. А самае галоўнае — растуць людзі. Сярод лепшых механізатараў раёна шмат людзей з саўгаса імя Каранеўскага. Тое самае можна сказаць і пра паляводаў. А што датычыць жывёлаводаў, то да іх прыязджаюць павучыцца з іншых гаспадарак.

Спіс перадавых жывёлаводаў узначальвае Ефрасіння Семянюк. Яна на першым месцы і па стажу працы, і па яе выніках. Атрымаць за год па

24 парасяці ад свінаматкі — безумоўнае майстэрства. Яна гэтых парасят чатыры месяцы даглядае, потым перадае на адкорм. Прывага кожнай жывёліны — 350—400 грамаў штодзень.

Я задаў стэрэатыпнае пытанне: «У чым сакрэт вашых поспехаў?»

Яна ўсміхнулася.

— Розныя сакрэты бываюць у навуцы. А ў нашай справе якія сакрэты? Працаваць трэба старанна — вось і ўсё.

Саўгас імя Каранеўскага намеціў вялікія планы на новую пяцігодку. Калі перакласці на мову лічбаў, то яны выглядаюць так: ураджай павялічыць на 30—35 працэнтаў, вытворчасць мяса і малака — на 40.

— А дзе рэзервы?

— Людзі, — адказаў дырэктар Міхаіл Іванавіч Пічынец. — Такія, як Ефрасіння Семянюк.

Кожны працаўнік саўгаса мае асабісты пяцігадовы план. Ёсць ён і ў Ефрасінні Астапаўны: у гэтым пяцігоддзі атрымаць за год па 30 парасят ад свінаматкі.

— Хіба гэта магчыма?

— Вядома.

— А як?

— Вы пыталі пра сакрэт маёй працы? То яго пакуль не было. А тут — сакрэт.

— І ўсё ж ёсць надзея на 30?

Ефрасіння Астапаўна засмяялася:

— Што датычыць сакрэту, гэта, вядома, жарт. Я ахвотна дзялюся сваім вопытам. Думаю ад кожнай свінаматкі атрымаць па тры апаросы за год. Я раілася з вучонымі, спецыялістамі. Ды і першыя мае доследы прайшлі паспяхова. Я ўпэўнена, што задума здзейсніцца.

Назаўтра я сустрэў Ефрасінню Астапаўну ў Бешанковічах. Ішла нарада перадавікоў сельскай гаспадаркі раёна. Былі пасланцы з усіх вёсак: механізатары, жывёлаводы, кіраўнікі гаспадарак, спецыялісты. Прысутнічала на нарадзе і Семянюк. На грудзях ордэн Леніна, медаль «За працоўную доблесць» і юбілейны Ленінскі медаль — узнагароды за старанную, плённую і шчырую працу.

М. СЕРГІЕВІЧ

значна парадзелы танкавы клін гітлераўцаў крыху змяніў напрамак, але не спыніўся. І тады генерал Белабародаў загадаў перадаць камандзіру палка сувязі падпалкоўніку Міхалёву:

— Разлічваю на цябе і тваіх дзяўчат... Займайце абарону! Вы — мой апошні рэзерв...

Якое высокае неба над галавой! Як духмяна пахне жыта! Аліса Гечэўская зірнула ўверх з няўмела выкапанага акопчыка і на момант прыціснулася гарачай шчакой да невысокага бруствера. «Божа мой, як хораша! Якое неба! Як хочацца жыць!..»

Усё бліжэй, бліжэй...

Гітлераўцы, напэўна, хочуць любой цаной прабіцца да ракі. Асноўны ўдар прыйшоўся па праваму флангу, якраз там, дзе за лініяй акупацыі, паспешна выкапаных дзяўчатамі-сувязісткамі, знаходзіўся часовы пункт кіравання арміі.

Цяжка перавальваючыся на купінах, насоўваліся нямецкія танкі, і разрывы снарадаў, як бывае пры стральбе прамой наводкай, былі чуваць раней за выстралы.

Адрывіста, так, што рэзка калала ў вушах, ляскалі ў гарачым паветры процітанкавыя гарматы. Паўголыя артылерысты, не чакаючы, пакуль ствалы вернуцца ў нармальнае становішча, зноў кідаліся да гармат: немцы былі вельмі блізка...

Недалёт... Пералёт... І вось ужо вузкія языкі полымя вырываюцца з-пад вежы галаўной машыны... За ёй пачынае дыміць другая. Успыхваюць трэцяя, чацвёртая... Але аўтаматчыкі — па інерцыі, ці што? — усё яшчэ бягуць наперад.

Аліса ўбачыла, як дзесьці справа ад яе паднялася і раскалола неба чырвоная ракета. І зараз жа ў вушы ўдарыла нястройнае «ура». Сярод надсаджаных мужчынскіх галасоў выразна чуліся дзявочыя: «...А ...а ...а».

«Дзяўчаткі!.. Родныя!..» — трывога і пашчота заклінулі Алісу. Яна не магла ведаць, што якраз там вырашаецца лёс бою, што дзяўчат з радыёроты, і афіцэраў аператыўнай групы, і ўсіх, хто аказаўся пад рукой, павёў у атаку сам камандарм...

Хваля атакі захапіла яе, і Аліса нават не заўважыла ў першы момант, як, ледзь прыгнуўшыся, кінулася ўслед за даўга ногім салдатам, які трымаў у руцэ звязку гранат.

Снарад, які разарваўся непадалёку, прыціснуў Алісу да палеглых сцяблоў. І зноў на нейкі момант яна адчула густы, хваляючы пах жыта...

Наперадзе, з лагчыні, выглядаў знаёмы салдат (яна ўспомніла яго прозвішча: Скорык), а проста на яго, нечакана вынырнуўшы з жоўтага жытняга мора, павольна і цяжка каціліся тры нямецкія танкі. Апошнія...

Яны ўжо былі так блізка, што чуўся не толькі натужны гул перагрэтых матараў, але і глухое ляскацанне гусеніц, якія ўзнімалі жоўта-шэры пыльныя воблачкі. Танкі паварачвалі ўлева, паказваючы белыя крыжы на скошаных бартах.

«У тыл заходзяць! У тыл!..» — здрыганулася Аліса. — Дзяўчаты!..»

Высокі салдат хутка прыўзняўся, рыўком занёс над сабой цяжкую звязку гранат («Зараз, зараз ён іх!»), але тут жа

грузна асеў і схопіўся рукамі за галаву...

«Што ж гэта?.. Правуцца ж... Раздушаць...» Аліса, задыхнуўшыся ад бегу, здаецца, адчула на грудзях цяжар танкавых гусеніц.

Яна кінулася наперад, падхапіла звязку, што ўпала на зямлю, і пабегла да бліскучых тракаў, якія перакочваліся зверху ўніз...

«...Два іншыя танкі на нашых вачах таксама былі знішчаны дзяўчатамі-сувязісткамі, — успамінае П. Шышвілі. — Нямецкая контратака заклінулася... Камандуючы арміяй генерал Белабародаў вярнуўся на ЧПК і працягваў кіраваць наступленнем падышоўшых танкавых і матарызаваных часцей. Да вечара (а бой пачаўся ў 14 гадзін) кальцо вакол віцебскай групіроўкі ўжо шчыльна самкнулася... Генерал хацеў падзякаваць камандзіру палка сувязі і яго дзяўчатам, але камандарму далажылі, што падпалкоўнік Міхалёў забіты і што разам з ім загінула трынаццаць сувязістак...

Я даведаўся толькі пра адну — Алісу Гечэўскую. Ды і то далёка не ўсё...»

Дзяўчаты, дзяўчаты — з чорнымі, блакітнымі, карымі, ласкавымі і сумнымі вачыма! У гімнасцёрках, у пілотках, у кірзавых або пашытых з брызенту ботах!.. Маладыя, толькі пачыналі жыць... Няўжо мы ніколі не даведаемся іх імёны?

Я не хачу паверыць у гэта! Жывыя, жывыя яшчэ ўдзельнікі даўняга бою. Магчыма, працятаюць яны гэтыя радкі, магчыма, прадоўжаць маё апавяданне...

Аляксандр ДРАКАХРУСТ

ЯЕ ЗВАЛІ ВАНДА...

З партрэта задуменна глядзіць маладая дзяўчына. «Ванда» — так называлі ў Магілёве гэтую дваццацігадовую разведчыцу. Толькі нямногія ведалі, што сапраўднае імя яе — Аня. Аня Анісімава.

Калі пачалася вайна, Аня разам з сяброўкамі пайшла ў гарком камсамола, папрасіла накіраваць яе на фронт. Просьбу задаволілі. Толькі паслалі не на фронт, а за лінію фронту. У тыл ворага.

У партархіве Магілёўскага абкома партыі захаваліся запіскі разведчыцы Ані Анісімавай. Дакумент, які нельга чытаць без хвалявання.

...Пілот даў сігнал: «Падрыхтавацца!» І вось марозны вечер б'е ў твар, займае дыханне. Колькі часу мінула, як Аня скочыла ў цемру? Калючыя галінкі сцэбанулі па твары, і падзенне спынілася. Засела на дрэве! Таварышы дапамаглі спусціцца на зямлю. Толькі тады заўважыла, што ішоў снег.

— Гэта добра, што мяцеліца, — сказаў маёр Навумовіч. — Мяцеліца — наш саюзнік, слядоў не застаецца.

«Да 13 верасня знаходзілася разам з групай і працавала радыстам. За гэты час была падрыхтавана явачная кватэра ў Магілёве, падрыхтаваны дакументы і людзі...»

...Нядзельнай раніцай па дарозе на Магілёў цягнуліся падводы. Сяляне везлі бульбу, гародніну, каб памяняць іх на соль і што-небудзь з адзежы. Кожны воз спынялі немцы, паліцэйскія. Абмацвалі, аглядалі мяшкі.

За адной падводай ішлі Сцяпан Фурсаў і Матруна Барбарчык. На мяшках з бульбай сядзела іхняя «дача» з чорнымі кучаравымі валасамі і жвавымі, гарэзлівымі вачыма. Гэта была «Ванда» — Аня Анісімава. Іхнюю падводу таксама спынілі, таксама абмацвалі мяшкі, але радыёстанцыю, схаваную ў мяшку з бульбай, так і не знайшлі.

Спыніліся ў маленькім доміку на крутым абрывістым беразе рэчкі Дубравенкі. Зірнеш у акно — усё відаць як на далоні: мост цераз Дубравенку, рынак, бераг Дняпра.

Неўзабаве Аня сустрэлася з сувязнымі. Кожную раніцу хадзіла на сустрэчу з імі. Атрыманыя звесткі адразу ж перадавала ў цэнтр. Радыёстанцыю ўстанавіла на гарышчы, а пасля перадачы хавала ў патаемным месцы.

Месяцы праз паўтара Аня заўважыла, што ў дом пачалі заглядаць нейкія падазроныя людзі. Мусіла перабрацца ў другую частку горада, у дом Андрэя Піліпавіча Камароўскага. Рацыю перанесла ў клунку з бялізнай.

У Камароўскіх Аня хавала рацыю таксама на гарышчы. Адсюль і вяла перадачу ў эфір.

Нечакана ў доме пасяліліся гітлераўцы. Адзін з іх палез на гарышча сушыць тытунь. У Ані замерла сэрца. Але ўсё абышлося добра — рацыя была надзейна схавана. У той жа дзень Аня непрыкметна перанесла яе ў сутарэнне. І перадачы вяла адтуль, пад самым носам у гітлераўцаў.

Гэта былі хвалюючыя дні: савецкія войскі паспяхова прасоўваліся на за-

хад. У Магілёве спешна фармаваліся рэзервовыя часці фашысцкіх войск. Але савецкія самалёты чамусьці заўсёды знаходзілі іх. Патрэбнымі звесткамі Аню забяспечвалі Ларыса і Нона Жданавы, Пётр Сашчэка, Марыя Самуйлава і дачка Камароўскіх — Паліна. Асабліва дапамагала Ані сувязная Ніна Батура, якая ведала нямецкую мову.

А працаваць было ўсё цяжэй і цяжэй, пачасціліся арышты, горад блакіравалі. Амаль штодня мяніліся ўзоры прапускоў. На кантрольных пастах правяралі кожныя клуначак. Сувязных арыштавалі.

Устанавіць новыя сувязі ў такой абстаноўцы было цяжка. Ды яшчэ скончылася сілкаванне для рацыі.

Тым часам Аня атрымала з Цэнтра новае заданне. З вялікай цяжкасцю, пры дапамозе бясстрашнай Ніны Батура, удалося выбрацца з горада.

«Якім павінен быць разведчык? Знаходлівым, смелым, не губляцца ў цяжкі час... Хачу вывучыць матэрыяльную частку рацыі так, каб любую няспраўнасць знайсці і ліквідаваць самой. Самае страшнае — застацца без сувязі, без справы... Я буду працаваць там, дзе гэта трэба. Вынослівасці ў мяне хопіць».

«Вынослівасці ў мяне хопіць...» На гэтым запіскі адважнай разведчыцы абрываюцца. А 13 верасня 1944 года пры выкананні чарговага спецыяльнага задання яна загінула.

Радзіма высокая аданіла подзвіг Ані Анісімавай. Яна была ўзнагароджана ордэнамі баявога Чырвонага Сцяга і Айчыннай вайны I ступені.

Шмат гадоў мінула з таго часу, а жыхары Магілёва памятаюць бясстрашную Ванду.

Мы ведаем, што ў Маскве жыве маці гераіні — Надзея Васільеўна Анісімава. Дзякуй вам, Надзея Васільеўна, за тое, што выхавалі такую дачку, патрыётку Радзімы.

І. ГАУРЫЛАЎ,
загадчык партархіва
Магілёўскага абкома партыі

НА ПРЫЗ ЧАСОПІСА

Дыстанцый было чатыры. У першы дзень сорок веласіпедыстак Мінска і абласцей на шашы ля Брэста прынялі старт на прыз часопіса «Работніца і сялянка». Круг за кругам, круг за кругам накручвалі кіламетры тонкія колы гоначных веласіпедаў. Кожны круг — 2 кіламетры. Кругоў — пятнаццаць. Не ўсе, хто стартаваў, прыйшлі да фінішу. Каму не хапіла майстэрства, каму — спартыўнай упартасці, волі. Затое якой радаснай была перамога Ніны Бабак, спартсменкі з Мінска. Яна фінішавала першай.

У той жа дзень — яшчэ адзін старт, індывідуальная гонка на 5 кіламетраў. Тут перамагла таксама мінчанка Валянціна Сахончык. У яе лепшы час — 7 хвілін 26,9 секунды. Яшчэ адзін прызёр часопіса.

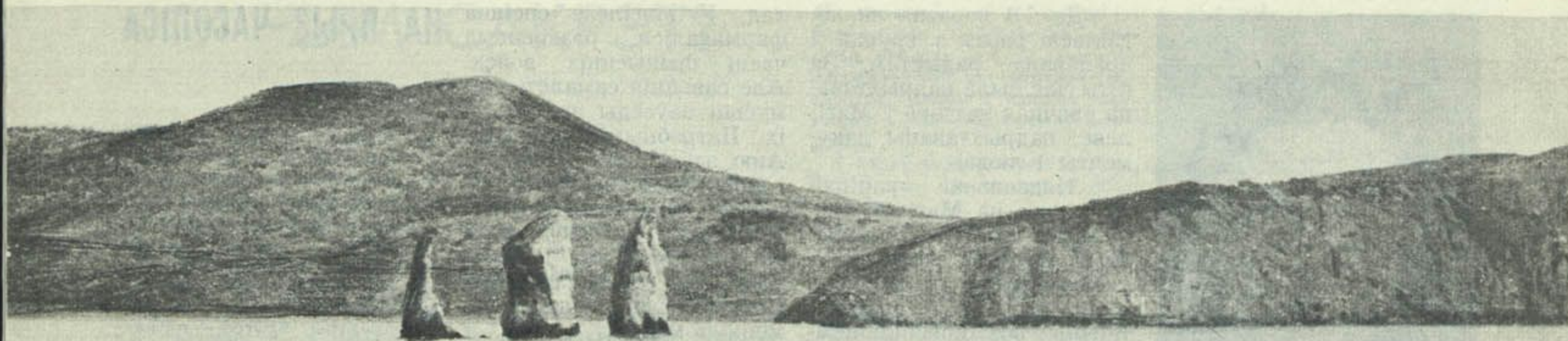
Потым, да вечара наступнага дня, спартсменкі адпачывалі. Хто гуляў па гораду — утульным, зялёным, чыстым Брэсту. Хто пайшоў, ужо не першы раз, у Брэцкую крэпасць, нізка схіліць галаву перад мужнасцю яе абаронцаў...

Камандная гонка на 20 кіламетраў на пераходны кубак часопіса. Стартавалі каманды праз кожныя дзве мініуты. Спартсменкам не пашанцавала: пайшоў дождж, падзьмуў моцны бакавы вецер. Арганізатары спаборніцтваў, прадстаўнікі Камітэта па фізічнай культуры і спорту пры Савеце Міністраў БССР захваліліся: хоць бы не было падзенняў. Але ніхто не ўпаў. І хуткасць на трасе была не дрэнная. Кубак заваявала каманда Мінска ў складзе Валянціны Сахончык, Галіны Макаўчык і Ганны Несцеравай.

Апошні, трэці дзень — самы цяжкі: групавая гонка па прамой трасе на 56 кіламетраў. Дыстанцыя не малая, апрача таго, ёсць спускі, пад'ёмы. Выехалі гуртам. Так, гуртам, прайшлі палову трасы. На другой палове пачалі разбівацца на групы, расцягнуліся ў ланцуг. Вяла гонку група ў дзевяць веласіпедыстак. Прыемна, што сярод лідэраў гонкі ішлі Ніна Гузоўская з Віцебскай вобласці, Зіна Віннікава з Магілёўскай вобласці і Надзея Савосік з Брэсцкай. Паабяпал трасы стаялі балельшчыкі, падбадзёрвалі. Ідуць разам. Хто ж пераможа? І толькі на самых апошніх метрах уперад, зусім не на многа, вырвалася Ніна Бабак.

Спорт ёсць спорт. Перамагае мацнейшы.

Спаборніцтвы на прыз часопіса — адборачныя. З лепшых веласіпедыстак камплектуецца зборная каманда рэспублікі, якая прыме ўдзел у першай жаночай шматдзённай гонцы.

НА КРАІ ЗЯМЛІ

Я сяджу ў прасторнай хаце з нізкаватай столлю. З акна бачны заснежаныя вяршыні вулканаў, а мне здаецца, што я ў адной з беларускіх вёсак.

Жанчына ў фартуху завіхаецца ля акуратна пабеленай печы і размаўляе са мною. Беларуская жанчына. І хата пабудавана на беларускі лад, і ўсё так, як у нашых краях. Акуратная паленіца дроў ля сенцаў, чыста вымыты ганак, белыя мярэжаныя фіраначкі на вокнах, вышыўкі, фотакарткі ў сціплых рамках на сценах, саматканыя коўдры на ложках. Ну і, вядома, беларуская гаворка. Фядосся Пятроўна Шчарбачэня расказвае, як здарылася, што яна і яе сям'я апынуліся тут, на Камчатцы.

Прыехала яна сюды разам з бацькамі незадоўга да вайны. Бацькі адгукнуліся на заклік асвойваць далёкія ўсходнія землі. Сустрэлі камчадалы беларусаў гасцінна: з музыкай, кветкамі, прамовамі. Усім адразу пасля мітынгу далі ключы ад домакаў — адзін на дзве сям'і — у пасёлку Каракі. Атрымалі грашовую дапамогу, тое-сёе з рэчаў. Але многія прывезлі з сабой і карову, і авечак, і курэй, насенне рознае. Некаторыя нават і дзежку для хлеба з рошчынаю, і жорны, каб зерне малоць. Пазней даведаліся, што малоць няма чаго, ні жыта, ні пшаніца на Камчатцы не выспяваюць. Хлеб тут прывазны, ды і да хлеба ўсё з мацерыка дастаўляюць. Бульбы не было, рассыпчастай беларускай бульбачкі. Часам прывозілі ў мясцовы магазін сушаныя скрылікі. Але хіба гэта бульба?

Затое рыбы хапала. Цудоўнай чырвонай ласосевай рыбы.

Прызвычаліся ездзіць беларусы на сабаках. Мужчыны зрабіліся заўзятымі паляўнічымі, улетку лавілі рыбу. Рыба тут — кіжуч, чавыча, кета. Ідзе з Ціхага акіяна на нераст, запруджае рэчкі і рачулікі, вясла не апусціш у ваду. У лесе — мядзведзі, дзікія алені, ваўкі, лісы, пясцы, зайцы. Самыя здатныя паляўнічыя сабакаў здабывалі, расамах. Усё здавалі дзяржаве.

Зямля дзівосная, чароўная. Вулканаў шмат. Многія патухлі, але ёсць і такія, што яшчэ час ад часу ўстрашаюць наваколле выбухамі. Калі падысці бліжэй, можна пабачыць лаву, вулканічны попел, які нагадвае цэментны пыл: каменні велічынёй з дом, выкінутыя ў час выбуху. А самы вялікі — Ключаўскі вулкан, высокі, за воблакамі хаваецца. Дабірацца туды цяжка і небяспечна. Некалькі чалавек дайшло. І сярод іх жанчына-вулканалаг Соф'я Іванаўна Багаяўленая.

Дзівосная зямля! З яе адначасова б'юць і гарачыя крыніцы, і халодныя, ледзяныя. Воды лечаць ад розных хвароб. У мястэчку Паратунка пабудавалі лячэбны купальны басейн і санаторый.

Клімат тут нязвыклы, не вельмі ласкавы да чалавека. За адну ноч снег хату засыпле. А назаўтра можа дождж пайсці. Улетку — дажджы, туманы. Вось толькі восень бывае сонечная, ясная, цёплая. Верасень ды кастрычнік. У гэты час самая ўборка ўраджаю. Спяшаюцца людзі і гародніну ўбраць, і бульбу. Так, бульбу.

— Як прыехалі мы ў саракавым годзе, — расказвае Фядосся Пятроўна, — бульбы тут не было і звання. А цяпер уся Камчатка садзіць бульбу. Ад нас, беларусаў, гэта пайшло, ці ад каго іншага, не ведаю.

Мясцовыя людзі-каракі рыбу лавілі ды паляваннем займаліся. Вельмі дзівіліся, калі беларусы пачалі карчаваць хмызнякі, капаць, угнойваць зямлю і высаджваць расаду.

— Нічога не вырасце. Праца загіне, — гаварылі яны. — Сонца мала!

— Але ж трава вунь як шугае. Чаму б капуста не расці ля луга? — меркавалі беларусы.

Высадзілі капусту, таматы, пасялі агуркі, моркву, буракі, рэпу. І бульбу пасадзілі.

Агуркі загінулі, таматы пладоў не далі, а капуста ўрадзіла, крамяныя, важкія качаны павырасталі. І морква, буракі — на славу, і бульба: многія клубні больш як па кілаграму атрымаліся. У чым сакрэт — не ведаю. Можна таму, што зямля тут вулканічная, попелу шмат ды яшчэ нейкіх рэчываў з вулканаў. Праўда, бульба, калі зварыць, не такая смачная, як наша беларуская, але ж і дранікі добрыя, і бабка.

Жыццё пакрысе наладжвалася. Прывыкалі, асвойталіся. Кожная сям'я дом сабе асобны пабудавала. Быў у нас калгас, але слабаваты. Потым далучылі да саўгаса. «Карацкі» называецца. Нашы беларусы працавалі і ў жывёлагадоўлі, і ў паляводстве, і механізатарамі. З дырэктарам нашым Кузьмічом вы гаварылі? Ён, пэўна, расказваў пра нашых людзей.

Так, я гаварыла з дырэктарам. Міхаіл Ануфрыевіч Кузьміч не скупіўся на добрыя словы, калі гаварыў пра нашых землякоў. І працавітыя, і сціплыя, і гаспадарлівыя. Жанчыны — больш даяркі, цялятніцы, птушніцы. Шчарбачэня Фядосся Пятроўна — лепшая даярка на Камчатцы. Надойвае ад кожнай з 35 кароў па 4500 кілаграмаў малака.

Я пытаюся ў Фядосі Пятроўны:

— Напэўна, не так проста мець гэтакія надой, калі зіма доўгая, а лета кароткае ды дажджлівае?

— Не проста. Але калі мець жаданне ды характар, то шмат чаго можна дабіцца. Любому чалавеку.

Жывём мы няблага. І добра працуем, і добра зарабляем.

Фядосся Пятроўна апранае фуфайку, гумаўя боты, бярэ плашч — на вуліцы дождж. Яна збіраецца на ферму даіць кароў. Мы ідзем вуліцаю, забудаванай акуратнымі драўлянымі домікамі. Тут скрозь живуць беларусы. Яе так і назвалі — Беларускай.

Мінаем саўгасную кантору. Раптам голас:

— Зайдзіце, калі ласка!

Чалавек стаіць на ганку і шчыра, сардэчна так усміхаецца, працягвае руку:

— Я таксама беларус, з Асвейшчыны. Мікалай Аляксандравіч Семакоў. Працую прарабам у саўгасе, а жонка — цялятніцай.

Мікалай Аляксандравіч працаваў у Асвейскім раёне загадчыкам райкамунгаса. Потым раён узбуйнілі. Рашыў па закліку ехаць з сям'ёю на Камчатку. Дагэтуль, калі служыў у арміі, пабываў і на поўначы, і на поўдні краіны, жыў у Сярэдняй Азіі. Пераездаў не баяўся. Камчатка цікавіла і хвалявала.

— Атрымалі ўсе дакументы — і ў дарогу. Трое дзяцей да гэтага часу ў нас было. Малодшай, Тані, два гады. Прыехалі сюды, у Каракі. Вось чатырнаццаць гадоў жывём, працуем. Старэйшы сын Мікалай скончыў школу, паступіў у Новасібірскі ўніверсітэт, дачка Валянціна вучыцца ў Ленінградскім электратэхнічным інстытуце, а Таццяна — у школе ў Асвеі, жыве ў цёткі. Улетку дзеці злятаюцца ў бацькоўскае гняздо, і ў нас у доме сапраўднае свята. А цяпер мы адны з Ксеніяй Аляксандраўнай. Давайце зойдзем да нас дадому, паглядзіце, як жывём.

Дом Семаковых даволі прасторны, з моцных бярвенняў. Два пакоі, кухня, сенцы. Паравое ацяпленне, кухня абсталявана на гарадскі лад. Усюды чысціня, парадак.

Прыйшла Ксенія Аляксандраўна, светлавалосая, белатварая жанчына. Прынесла вялікі кош грыбоў. У яе якраз выхадны дзень.

— Якія ж навіны добрыя ў нашых краях? Як там Мінск? Можна даводзілася быць у нашай Асвеі?

Я ледзь паспявала адказваць на пытанні. А Ксенія Аляксандраўна тым часам хуценька накрывала на стол. Гаспадары дружна рашылі, што госця павінна паспытаць камчацкіх грыбоў. І мы пачалі перабіраць падабавкі, сыраежкі, казельчыкі і яшчэ нейкія, назваў якіх я не ведала. Я спытала:

— Вось вы, Ксенія Аляксандраўна, адна ў лесе і не баяліся? А я ўчора ішла пехатою на залатыя капальні, дык, прызнацца, страшнавата было.

— Я ў лесе вырасла, лес з дзяцінства люблю. Праўда, звяроў тут хапае, асабліва мядзведзяў. Але чалавек ідзе сваёй дарогай, а звер сваёй. Мядзведзі нашы ўлетку дабрадушныя. Рыбы для іх даволі. Ягад таксама.

Грыбы пачалі кіпець на патэльні. На сталае з'явіліся чырвоная рыба, смажанае мяса, яешня. Паднялі першую чарку — за родны край. Любяць сваю бацькаўшчыну нашы землякі, часта яе ўспамінаюць. Любяць і тую зямлю, на якой живуць. Усім багатая яна — і нетрамі, і зверам. А людзей мала. Мікалай Аляксандравіч кажа, што сын пасля ўніверсітэта, геофізік, хоча прыехаць жыць і працаваць на Камчатцы. Ксенія Аляксандраўна на разважае так:

— А мо няхай бы ехаў у Беларусь. Там вунь колькі ўсяго знайшлі — і солі, і нафту, і каменны вугаль!

Лягнула клямка, увайшоў стары чалавек у фуфайцы, у ботах — Марк Адамавіч Барысаў. Ксенія Аляксандраўна запрасіла госця за стол. Марк Адамавіч сказаў:

— А ведаеце, апошнюю дачку замуж аддаў у мінулую нядзелю. Вяселле добрае было, гасцей многа. Хай бы вы прыехалі трохі раней, паглядзелі б наша вяселле. Мы тут рускія, беларускія песні спяваем і танцуем пад гармонік, пад бубен.

Пажартавалі: Марк Адамавіч — бацька-герой. Пяцёра дачок, пяцёра сыноў. Усім вяселлі справіў. Цяпер ужо ўнукам пачне.

Ксенія Аляксандраўна паказала мне свой агарод. Бульбоўнік лапушыўся, буяў, хоць на двары стаяў верасень. У гэты час бульба тут якраз набірае сілу. А капаюць яе ў кастрычніку. Морква добрая. Бручку выцягнулі — кілаграмы на два. Смачная, сакавітая.

Назаўтра я развіталася з жыхарамі Каракаў. Калі вярнулася дадому, напісала землякам. Пайшлі пісьмы ад іх. То пісала Ксенія Аляксандраўна, то Мікалай Аляксандравіч, то Фядосся Пятроўна — пра сямейныя навіны, пра здароўе, пра надвор'е. А за ўсім за гэтым — Камчатка, наш далёкі і блізкі край.

Галіна НУЖКОВА

ЖАМЧУЖНАЕ ФУТРА

У аўтобусе ехалі свае, мясцовыя людзі, бавілі час гаворкаю. Да майго слыху данесліся словы:

— За адну ноч увесь куратнік злажыла. І курэй і пеўня. Вось якая яна. А такі ж маленькі звярок, меншы за кошку. І як яна ўцякла з клеткі?

Потым жанчыны загаварылі пра нешта сваё, гаспадарчае, а я паспрабаваў уявіць сабе жывую норку. Дагэтуль я бачыў толькі футры — у магазінах ды на каўнярах паліто. Цяпер еду ў зверасаўгас «Беларускі».

Аўтобус спыніўся на плошчы, насупраць цяністай бярозавай алеі. Калі прайсці алеяй, потым павярнуць направа, то ў засені дрэў будзе будынак саўгаснай канторы. Там можна застаць дырэктара і спецыялістаў.

Дырэктар Генадзь Фёдаравіч Чартарыйскі расказвае пра зверасаўгас і яго гісторыю. Быў арганізаваны саўгас незадоўга перад вайной. Гаспадарка мела сто чорна-бурых лісіц і некалькі янотападобных сабак. У вайну звяры разбегліся па лясках і загінулі.

Сёння гэта вялікая гаспадарка — больш як шаснаццаць тысяч звяркоў на фермах. У асноўным — норкі. Ёсць і пясцы, чорна-бурыя лісіцы, трусы.

У кабінёце дырэктара невялікая выстаўка шкурак норкі. Шкуркі розныя — чорныя, белыя, жамчужныя...

Фермы — непадалёк ад пасёлка Людвінава (Лагойскі раён), сярод сасновага лесу. Цэлы гарадок. Доўгія лініі павецей, пад павецямі металічныя клеткі. У кожнага звярка свая. У ёй гняздо з саломы. Наверсе прымацавана дошчачка — «абедзенны столік». Больш пра-

сторны адсек — для «прагулак».

Вікторыя Гаўрута, брыгадзір фермы, паказвае норак. У яе брыгадзе каля дзвюх з паловай тысяч звяркоў. Абслугоўваюць іх васьмнаццаць чалавек. Усе жанчыны. Працуюць многія на ферме даўно, любяць сваю работу.

Асабліва хваліць брыгадзір Тамару Мікалаеўну Чараповіч, якая працуе тут ужо шаснаццаць год. Футры з выгадаваных ёю норак ідуць на аўкцыён у асноўным па найвышэйшаму разраду — экстра. Прыплод таксама добры.

Тамара Мікалаеўна паказвае сваіх звяркоў. У кожнай клетцы чыста, салом свежая, рэшткі абёдаў прыбіраюцца са «столікаў».

— Кормім тры разы на дзень. — гаворыць Тамара Мікалаеўна. — Ядуць і мяса, і рыбу, і гародніну. На зверакухні ўсё гатуецца, змешваецца і атрымліваецца фарш. Яго мы і раздаем звяркам. Усялякую падкормку даем. Вітаміны, глюкозу. Ад таго, які корм, які догляд, залежаць хараство футры, яго якасць.

І былі там вельмі дзіўныя, трохі суровыя па сваёй натуры, блакітныя пясцы. Футра іх густое, з блакітным водбліскам, шаўкавістае.

Валянцін Уладзіміравіч Гаўрута, намеснік дырэктара, расказвае, што самае дарагое футра на аўкцыёне — чорнабурай лісіцы, потым — пясца, дзешавейшае — норкі. Але, як ні дзіўна, за кошт норкі ідзе амаль увесь прыбытак у саўгасе. Летась ён склаў паўтара мільёна рублёў.

Валянцін АПАРЫН, студэнт БДУ імя Леніна

«Добрае будзе футра», — гаворыць брыгадзір звєрафермы Вікторыя Гаўрута.

Дарэчы, у нашай бібліятэцы ёсць кніжка
З. І. ЛЕНІНА

ДВАНАЦЦАЦЬ гадоў назад, у жніўні 1960 г., народ Конга (Бразавіль) дабіўся нацыянальнай незалежнасці. Утварылася Народная Рэспубліка Конга. Але рэшткі каланіялізму бачны яшчэ і цяпер. Па-ранейшаму ў раскошных вілах жывуць французы і партугальцы. Цэнтр сталіцы добраўпарадкаваны, вуліцы асфальтаваныя, у кватэрах усе выгоды. А ў афрыканскіх кварталах, дзе жыве асноўная частка насельніцтва Бразавіля, няма ні электрычнасці, ні водаправода, ні каналізацыі. Часта можна бачыць, як увечары на вуліцы пад ліхтаром стаяць дзеці з падручнікамі ў руках і вучаць урокі.

Аднак кіраўнікі Кангалезскай партыі працы і ўрада рэспублікі з аптымізмам глядзяць у будучыню. Прымаюцца захады, каб палепшыць умовы жыцця насельніцтва, вырашаецца праблема беспрацоўя. Кангалезскі народ паставіў перад сабой задачу пабудаваць сацыялістычнае грамадства і настойліва ідзе да гэтай мэты.

На шляху некапіталістычнага развіцця паўстаюць перашкоды. На свядомасць значнай часткі насельніцтва краіны яшчэ ўплываюць старыя традыцыі і звычаі: палігамія (мнагажэнства), звычай выкупу, фетышызм і г. д.

Калі я вярнуўся з Бразавіля, у мяне многія пыталіся: «Ці праўда, што ў Конга мужчыны да гэтага часу маюць права мець некалькі жонак і што за жонку трэба ўносіць вялікі выкуп?»

Так, гэта праўда, мнагажэнства дазволена законам. Палігамія асабліва распаўсюджана ў сельскай мясцовасці, дзе яна ахоплівае адной трэці да палавіны ўсіх сем'яў.

Многія мужчыны сваё працвітанне і дабрабыт звязваюць з жаночай працай. Іменна на жанчыну ўскладзена вырашчванне ўсіх сельскагаспадарчых культур. А мужчына, як не без іроніі адзначала мясцовая газета «Этумба», «большую частку свайго дня сядзіць на крэсле і чакае, калі яго жонка, што працуе без перадыху, прынясе яму чаго-небудзь паесці».

Не маючы дастатковай сумы, жаніх купляе жонку «ў крэдыт» і ўносіць плацяжы іншы раз больш як 10 гадоў. Бацька або старэйшы брат дапамагаюць яму зрабіць першы ўзнос і гарантуюць далейшыя выплаты. Калі развод адбываецца па віне жонкі, то яе бацькі абавязаны вярнуць выкуп мужу. Калі ж развод патрабуе муж, то яму вяртаюць толькі палавіну выкупу.

ЗА ЖЫЦЦЁ, ВАРТАЕ ЧАЛАВЕКА

Такім чынам, у вёсцы жанчыны яшчэ вельмі пакутуюць ад самавольства і прыгнёту ў сям'і. Вось з гэтымі і многімі іншымі перажыткамі ўпарта змагаецца агульнанацыянальная арганізацыя — Рэвалюцыйны саюз кангалезскіх жанчын (РСКЖ), якая створана ў 1965 годзе. Гэта масавае аб'яднанне жанчын, якое дзейнічае пад кіраўніцтвам Кангалезскай партыі працы, адыгрывае важную ролю ў палітычным і эканамічным жыцці краіны.

Ужо ёсць некаторыя поспехі. Жанчынам прадастаўлены выбарчыя правы без ніякіх абмежаванняў. У рэспубліцы ўступілі ў сілу новыя законы, накіраваныя на ахову мацярынства і дзяцінства. Кодэкс аб працы абмяжоўвае ўзрост працуючых дзяцей (з 16 гадоў), забяспечвае больш эфектыўную абарону працы жанчын, кампенсацыю пры звальненні, аплачаныя водпускі па цяжарнасці і родах, грашовыя дапамогі пры нараджэнні дзіцяці і па мнагадзетнасці. «Жанчына, — гаворыцца ў Канстытуцыі Народнай Рэспублікі Конга, — мае роўныя правы з мужчынам ва ўсіх галінах грамадскага, палітычнага і асабістага жыцця».

У краіне будуюцца новыя школы і медыцынскія пункты, уведзена бясплатнае навучанне і бясплатнае медыцынскае абслугоўванне насельніцтва. У 1969 годзе ў Бразавілі быў адкрыты першы радзільны дом — падарунак СССР.

Ён названы імем першай кангалезскай жанчыны-акушэркі Бланк Гамез. Апрача стацыянара на 100 ложкаў, тут ёсць жаночая кансультацыя, аптэка, розныя кабінеты. У радзільным доме працуюць 30 савецкіх спецыялістаў — урачы і сярэдні медыцынскі персанал. У пачатку 1971 года ў Бразавілі былі адкрыты першы ў краіне дзіцячы сад на 60 дзяцей і Цэнтр жаночага навучання.

Жанчыны пачалі больш актыўна выступаць супраць звычаю выкупу, палігаміі.

У лістападзе 1969 года ў Бразавілі адбыўся Другі Надзвычайны з'езд РСКЖ, які разгледзеў пытанне «Кангалезская жанчына і рэвалюцыя». Дэлегаткі выказалі гатоўнасць абараняць заваёвы рэвалюцыі, аддаць усе сілы будаўніцтву новага грамадства.

Вялікае значэнне мела агульнанацыянальная кампанія па барацьбе з непісьменнасцю. Непісьменнасць у НРК расцэньваецца як сацыяльны біч, як перашкода на шляху ажыццяўлення эканамічнага прагрэсу. Раней у школах вучыліся адны толькі хлопчыкі. Цяпер сярод вучняў пачатковых школ дзяўчынкі складаюць 43%.

Выхаваўчая і арганізацыйная работа сярод шырокіх слаёў жанчын — важная частка дзейнасці РСКЖ. Ліквідацыя непісьменнасці і навучаннем жанчын займаецца жаночая секцыя Службы па ліквідацыі непісьменнасці. Толькі за 1966—1969 гг. курсы па ліквідацыі непісьменнасці паспяхова закончылі 6620 жанчын з гарадскога асяроддзя і 5050 — з сельскага. Пастаянна працуюць двухгадовыя курсы дамаводства, догляду дзяцей, кулінарнага майстэрства, шыцця, вязання, вышывання і ткацтва. Тут выкладаюць на французскай і на дзвюх мясцовых мовах. Кожнай жанчыне, якая паспяхова здала выпускныя экзамены, выдаецца пасведчанне.

Каб развіць у малапісьменных людзей навыкі чытання, Служба па ліквідацыі непісьменнасці выпускае часопіс «Фунгула мізо» («Адкрыты вочы»), дзе спецыяльная старонка адведзена для жанчын.

Дзесяць тысяч кіламетраў, семнаццаць лётных гадзін аддзяляюць Бразавіль ад Масквы... Але жыццё і праца савецкіх жанчын служыць прыкладам для далёкіх сябровак з маладой афрыканскай краіны, дапамагаюць ім пераадолюваць спрадвечную адсталасць, змагацца з рэшткамі каланіяльнага рэжыму, стаць раўнапраўнымі членамі грамадства.

Б. МІКСЮК,
аспірант Беларускага політэхнічнага інстытута

У БАБУЛІ Ў ГАСЦЯХ

Мама, пачытай!

Мал. Ю. Пучынскага

Генадзь ШУСТОЎСКІ

Лета. Поўдзень. Ідзем уздоўж сажалкі. Вераніка да ўсяго прыглядаецца. Яна першы раз у вёсцы. Ёй усё цікава.

Раптам убачыла гусака. Вялікага, важнага. Дзюба і лапкі чырвоныя, што мак. Вераніка аж запляскала ў ладкі. А гусак як загагоча ды як залапоча крыламі. Ды як паплыве па сажалцы. Вераніка спачатку спалохалася нават.

А вечарам расказвала бабулі:

— На сажалцы... Птушка... Гусак называецца. Ходзіць, лётае і нават плавае!

Бабуля смяецца і горне ўнучку да сябе.

— Пачакай, мая ўнучка, яшчэ ці тое пабачыш...

Станіслаў ШУШКЕВІЧ

Дзяўчынка і бусел

Пабягу да бусліка

Я на сенажаць,
Буду забаўляцца,
Буду з ім гуляць.

— Бусліку, бусліку,
Добры мой,
Пачакай хоць крышку,
Стань, пастой!

Задзірае дзюбу
Бусел угару,

Што ён тут клякача,
Я не разбіру.

Бусел Клёка-клёкала,
Доўгі нос,
Раптам галавою
Мне патрос:

— Не хадзі, дзяўчынка,
І не лазь,
Бачыш, тут наўкола
Твань і гразь.

Жабак не палохай,
Кветак не тапчы,
Хай цвітуць званочки,
Касачы.

— Бусел Клёка-клёкала,
Раскажы,
Як лятаў у вырай,
Як там жыў!

Задзіраў высока ён
Дзюбу-нос
І крылом шырокім
Важна трос.

Клякатаў ёй Клёкала
Пра дзівосны край,
Аж ляцела рэха
У светлы гай.

Бегла аднойчы лісіца міма лесніковай хаткі. Бачыць — ходзіць у лесніка па двары курачка-пеструшка. Ды такая ўжо тлусценькая, з чырвоным грабеньчыкам. Агледзелася навокал лісіца і не вытрывала: схпіла курыцу і пабегла.

Пачуў ляснік шум, выскачыў на ганак, а ліса толькі хвостом рыжым мільганула.

— Не інакш як курыцу маю схпіла. Ну, рыжая, задам жа я табе пораху!

Схпіў стрэльбу — і наўздагон кінуўся.

А ліса тым часам дадому прыбегла. Выпусціла курыцу на дол, а тая і не дышае. «Мабыць, зайшлася ад страху», — падумала лісіца. Узяла курыцу на калені, сама на здзік села, скубе яе ды прыгаворвае.

Скуб ды скуб, скуб ды скуб,
Ох і смачны будзе суп!

Ужо амаль аскулба небараку, як лесніка ў акно ўбачыла. Забегала, замітусілася рыжая па хаце. Прыбрала пер'е і толькі намерылася сваю здабычу пад ложак запіхнуць, як курыца вырвалася і пабегла да дзвярэй. А тут і ляснік у хату.

— Ах ты, зладзейка рыжая! Ну, цяпер ты ў мяне ўжо не адкруцішся!

Зірнула ліса на стрэльбу ды як загалосіць на ўсю хату:

— Страляй хутчэй, усё роўна праз сваю дабрату век пакутую. Вось і цяпер — пашкадавала бедную птушку: на вуліцы спякота, а яна ў такім футры ледзь рухаецца. Цяпер жа бачыш, як спрытна пабегла.

Пачухаў ляснік патыліцу — цямніць нешта ліса. А можа і сапраўды пашкадавала курыцу? Нашто ж тады грэх на душу браць. Махнуў рукою, апусціў стрэльбу і пайшоў дахаты.

А ліса ўслед яму з нары:

— Бачыш, выкруцілася!..

І хвостом накрылася.

Ларыса ВЯРЫГА

ЛІСІЦА- ХІТРЫЦА

Маленькая казачка

САРВАНАЯ МАСКА

Таццяна КАПЫЛОВА

— Падсудны Сыч! Вам зразумела, у чым вы абвінавачваецеся? — спытала старшы суддзя Чыгуначнага народнага суда горада Віцебска Г. Р. Замаліна.

— Зразумела! — ён устаў з лаўкі, каржакаваты, плячсты, абапёрся аб бар'ер сваімі шырокімі, моцнымі далонямі.

— Прывітаеце сябе віноўным? — зноў спыталася Галіна Рыгораўна.

— Не прызнаю! — гучна і раздзельна адказаў падсудны.

Толькі што ў судзе зачыталі абвінавачанне па справе Сыча Міхаіла Сцяпанавіча (нарадзіўся 15 кастрычніка 1935 года, украінец, адукацыя 4 класы, жанаты, мае на ўтрыманні дваіх дзяцей, часова не працуе, не судзімы). Пэярэднне следства, старанна праведзенае старшым следчым абласной пракуратуры Л. П. Дамашэўскім, сабрала шматлікія факты, доказы віны падсуднага. І вось цяпер суд павінен быў, ацаніўшы іх, знайсці ісціну, вынесці свой прыгавор Сычу. Сыч абвінавачваўся ў тым, што ў яго доме збіралася на малітвы незарэгістраваная група сектантаў — адвентыстаў сёмага дня. У тым, што ён быў важным гэтай нелегальнай групы. У тым, што Сыч у парушэнне законаў аб аддзяленні царквы ад дзяржавы і школы ад царквы арганізаваў у сябе дома патаемную школу па навучанню грамадзян (і ў тым ліку дзяцей) рэлігіі. У тым, што дзяцей веруючых бацькоў ён прымушаў не наведваць агульнаадукацыйную школу па суботах, запалохваў, выхоўваў у духу забабонаў, страху. У тым, што збіраў розныя грашовыя ўзносы: «суботнія дары», «дзясціну», «дары малітоўнага тыдня»...

Паказанні ён даваў спакойна, у голасе гучала шчырае недаўменне: у чым жа мяне можна абвінаваціць? Дзеянні ў расказе падсуднага ўяўляліся зусім нявіннымі. Пачаў Сыч з падрабязнага апісання свайго лёсу.

— У 1957 годзе, пасля таго як адслужыў у арміі, я ажаніўся. Мы з жонкай паехалі ў Казахстан. Але там яна ў 1959 годзе памёрла. Праз некаторы час я ажаніўся другі раз, з Ліфанавай Антанінай Іванаўнай. У яе было двое дзяцей: пяцігадовы Слава і трохгадовы Лёня. На той час я ўжо быў веруючы. І жонка таксама лічылася ў секце адвентыстаў сёмага дня. У іх уся сям'я, як казалася мне жонка, была рэлігійная.

Як спрактыкаваны прамоўца, ён падкрэсліваў тую ці іншую сваю думку паўтарэннем, рытарычным пытаннем, выдзяляў інтанацыяй.

— Так, мы маліліся. Я — як старэйшы ў сям'і — звычайна чытаў біблію. Але ж гэтая кніга ў нас не забаронена! Маліліся мы дома. Ні на якія малітоўныя сходкі ні мы, ні да нас не прыходзілі.

На пытанне народнага засядацеля Мікалая Іванавіча Харытонава, машыніста лакаматыўнага дэпо: «Чаму вашы дзеці не хадзілі ў школу па суботах?», ён у запальчывасці адказаў:

— Не ведаю, не ведаю... Наконт выхавання Лёні, малодшага сына, у жонкі трэба пытаць. Ну, а Славік, як я ўжо растлумачыў, доўга выхоўваўся ў дзіцячым доме, у школе-інтэрнаце. У тых выхавальнікаў і пытайцеся.

— Чаму ж у сына Вечаслава ў дзіцячым доме знайшлі рэлігійную літаратуру

пасля таго, як вы яго наведальі? — задаў пытанне пракурор Г. А. Маладцоў.

— Не магу гэтага растлумачыць.

— Чаму Лёня ўжо ў трэцім класе ведаў біблейскі тэкст лепей за школьны ўрок?

— Ён сам чытаў біблію. Я яму нічога не растлумачваў, не даваў указання. У пяць гадоў Лёня ўжо чытаў біблію. Сам браў і чытаў.

— Сам? А можа справа ў тым, што ваша вучэнне абавязвае выхоўваць дзяцей рэлігійнымі, тлумачыць ім біблейскія тэксты, пастаянна гутарыць з імі на тэмы рэлігіі?

— Не, гэтаму мая рэлігія не абавязвае.

— Дазвольце, таварышы суддзі, прачытаць урывак з «Малітоўных чытанняў», канфіскаваных у падсуднага, дзе гаворыцца зусім іншае, — звярнуўся пракурор да суддзяў. І, атрымаўшы згоду, прачытаў:

— Такім чынам, старонкі 92—93: «Дарагія бацькі, з малых гадоў пачынайце тлумачыць сваім дзецям сэнс жыцця, што яны павінны жыць дзеля Хрыста, любіць яго, служыць яму, выконваць яго заповедзі... Дзяцінства — гэта час пасеву, і што вы пасееце ў гэты час, тое і пажнеце ў будучым у вашых дзецях. Калі вы з малых год у сэрцы дзяцей укладзеце страх божы, такімі яны будуць і ў юнацтве, і ў далейшы час...»

Нейкі цень прабег па твары Сыча.

— Вы збіралі грошы з веруючых?

— На гэтае пытанне я не буду адказваць...

...Пракурор зачытваў паказанні сведак — маці і дачкі Гаўрылюк... Там проста або ўскосна пацвярджалася: менавіта Сыч кіраваў групай адвентыстаў сёмага дня ў горадзе. Суду былі прадстаўлены бланкеты, пісьмы рэлігійнага антыграмадскага зместу, якія былі заўважаны ў выхаванцаў дзіцячых дамоў Славы Ліфанова і Тані Гаўрылюк пасля прыезду Сыча.

ЭКРАН

Праблемы, якія хваляюць нашу партыю, наш народ, заўсёды знаходзілі і знаходзяць адлюстраванне ў творах кінамастацтва. Гэтае правіла пацвярджае новая каляровая двухсерыйная шырокаэкранная мастацкая кінастужка «Камітэт 19-ці». Яе стварыў рэжысёр Савва Куліш на кінастудыі «Масфільм» па сцэнарыю Сяргея Міхалкова і Аляксандра Шляпанава.

Карціна прысвечана важнай і актуальнай тэме: барацьбе прагрэсіўных сіл свету супраць фашызму, супраць каварных планаў выкарыстання бантэрыялагічнай зброі. У цэнтры кінаапаўдання — вобраз савецкага вучонага і дыпламата прафесара Смалянцова.

У ролі Смалянцова здымаўся акцёр Куйбышаўскага драматычнага тэатра імя А. М. Горькага Мікалай Засухін. У іншых ролях заняты Святлана Смяхнова, Юры Ярвет, Мадлен Марыён, Навум Шонаў, Юрыс Стрэнга.

Выкліча цікавасць у глядачоў і новая каляровая мастацкая кінакарціна «Развітанне з Пецярбургам» вытворчасці кінастудыі «Ленфільм». Аўтар сцэнарыя Анатоль Грэбнеў, рэжысёр-пастаноўшчык Ян Фрыд.

У сярэдзіне 50-х гадоў мінулага стагоддзя малады аўстрыйскі кампазітар і дырыжор Іяган Штраус прыехаў у Расію. Яго канцэрты адбываліся ў Паўлаўску, у маляўнічай мясцовасці паблізу Пецярбурга. У памяць аб сваёй паездцы ў Расію Штраус напісаў цудоўны вальс «Развітанне з Пецярбургам». Твор, поўны меланхоліі і смутку. Іяган Штраус паказаў юную Вольгу Смірніцкую, музычна таленавітую дзяўчыну з арыстакратычнай сям'і, яна адназначна ўзаемнасцю. Але маці Вольгі спыніла сустрэчы закаханых...

У ролі Штрауса здымаўся артыст Латвійскага ападэмічнага тэатра драмы Гірт Якаўлеў, вобраз Вольгі стварыла маладая актрыса Ленінградскага тэатра юнага глядача Таццяна Бедава.

Новая мастацкая кінастужка «Ты і я» — вытворчасці кінастудыі «Масфільм». Героі карціны — маладыя ўрачы-нейрахірургі. Кінадраматург Генадзій Шпалікаў і рэжысёр Ларыса Шапіцкая расказваюць аб трыццацігадовых, аб пераацэнцы каштоўнасцей, якую ў гэтым узросце робяць многія людзі.

Галоўныя ролі выконваюць Леанід Дзячкоў, Ала Дзямідава, Юрый Візбор, Наталля Бандарчук.

Кінематаграфісты «Масфільма» перадаюць на суд глядачоў яшчэ адну новую работу — шырокаэкранную мастацкую кінастужку «Кропка, кропка, кропка...»

— Гэта карціна аб чатырнаццацігадовых, — гаворыць рэжысёр-пастаноўшчык Аляксандр Міта, — а ў такім узросце ўпершыню пачынаеш адчуваць сябе асобай. Разам з драматургам М. Львоўскім мы і хацелі расказаць, як складаецца чалавек, як пачынаецца гэты пра-

Кадр з фільма «Брат мой».

Цяпер ён ужо не быў такі спакойны, як спачатку. А суд працягваўся. Правяраюцца доказы віны Сыча. Суду прад'яўляецца нелегальная літаратура, знойдзеныя пры вобыску ў доме падсуднага. Зноў і зноў — заклік навучаць дзяцей рэлігіі, ён паўтараецца як рэфрэн у тых ці іншых выказах.

— ...Славик Ліфанаў мне добра запомніўся. У маім першым класе ён быў самы слабенькі хлопчык. Яшчэ ў першы дзень ён звярнуў на сябе ўвагу нейкім забітым выглядам, — расказвала Ніна Лявонцьеўна Бадзягіна, настаўніца пачатковых класаў Палескай васьмігадовай школы. — Неўзабаве хлопчык не прыйшоў на ўрок. Я занепакоілася, падумала, што дзіця захварэла, пайшла да яго правядаць. Было гэта ў суботу. Уся сям'я была дома. Былі ў доме і яшчэ нейкія людзі. Славик, убачыўшы мяне, спалохаўся, залез пад ложак, плакаў. Айчыны сустрэў мяне ваража: «Не пускаў у школу ў суботу і не пушчу. Гэта мая справа, якім я хачу выгадаваць дзіця»...

— Калі ў школе здаралася весці антырэлігійныя гутаркі, — працягвала настаўніца, — Слава лажыўся на парту, закрываў вушы рукамі. Хлопчык запалоханы. Па суботах не ходзіць у школу. Слабенькі. Але есці мяса наадрэз адмаўляецца: «А што калі гэта свініна?»

Па просьбе грамадскасці і раённага аддзела народнай адукацыі Ліфанава Антаніна Іванаўна судом была пазбаўлена бацькоўскіх правоў на старэйшага сына. Хлопчык быў накіраваны ў Зеленаградскую школу-інтэрнат. Здавалася, жыццё ў хлопчыка наладзіцца. Але Сыч забраў яго з дзіцячага дома, выехаў з Калінінградскай вобласці. Цэлы год хлопчык не вучыўся ў школе, цэлы год яго скрывалі. У Віцебску сям'я Сычоў паявілася праз год. Каб раённы аддзел народнай асветы не даведаўся пра ранейшае рашэнне суда, Славу пасялілі ў адзінаверкі, прымушалі называць яе роднай

цёткай. На пытанне пра бацькоў трэцякласнік адказаў: «Мама памёрла. Тата загінуў у аўтамабільнай катастрофе!» Настаўнікі ўважліва прыглядаліся да сіраты, дапамагалі яму. Хлопчык паводзіў сябе дзіўна, замкнута, запалохана, часта прапускаў школу. Неўзабаве выкладчыкі заўважылі сістэму ў гэтых пропусках: хлопчык ніколі не наведваў заняткі па суботах. Ускрылася і ўся праўда... Славу накіравалі ў Чашніцкі дзіцячы дом.

Вось сведчанне дырэктара дзіцячага дома Лайко:

— Ён быў невясёлы хлопчык. Мы сталіся вярнуць яму радасць. Спачатку гэта было нялёгка. У першыя месяцы ён спрабаваў пад рознымі прычынамі не хадзіць у школу, не еў мяса, у кіно не хадзіў, адмаўляўся глядзець тэлеперадачы, не хацеў удзельнічаць у мастацкай самадзейнасці. Ён «адтайваў» паступова. Пры асцярожных адносінах усяго персаналу дзіцячага дома і максімуме клопатаў хлопчык паступова ўцягваўся ў штодзённае жыццё дзіцячага дома. Стаў непазнавальны: пачаў рэгулярна наведваць школу, глядзець тэлевізар, хадзіць у кіно, удзельнічаць у абмеркаванні кінафільмаў, чытаць шмат кніг. Асабліва палюбіўся Славу героіка, апавядання пра вайну і разведчыкаў. Хлопчык аказаўся вясёлым, таварыскім. Неўзабаве ён надзеў піянерскі галштук.

Бацькам, як відаць, не падабалася, што іхні сын так перамяніўся. Пры наведваннях яны падсоўвалі яму бланкоцікі з малітвамі, павучаннямі, запалохвалі яго божай карай. Хлопчыка перавялі ў Лёзненскі дзіцячы дом, але па загаду бацькоў ён самавольна кінуў школу і паехаў дадому...

Перад судом прайшлі шматлікія сведкі, яны расказвалі і пра дзяцей іншых сектантаў з групы, якой кіраваў Сыч.

З малых год дзяцей выходзілі ў страху і забабонах, запалохвалі карай за грахі. Выходзілі пасіўнымі і баязлівымі,

хлуслівымі і хітрымі. Вытраўлялі цікаўнасць і цягу да ведаў. Сектанты стараліся адгарадзіць дзяцей непераадольнай сцяной ад усёй разнастайнасці сучаснага жыцця.

На адным з допытаў Антаніна Іванаўна Сыч сказала:

— Дзеці што гліна, з іх можна ўсё вылепіць.
І ляпілі...

КАМЕНТАРЫЙ ЮРЫСТА

...Група адвентыстаў-рэфармістаў, якую ўзначальваў асуджаны на 2,5 года Сыч, вызначаецца крайняй рэакцыянасцю. Антыграмадскі характар яе дзейнасці праяўляецца ў забароне дзецям веруючых наведваць школы па суботах, уступаць у піянеры, камсамол. Дапускае яна пасяганні і на іншыя грамадзянскія правы.

Сыч — не радавы сектант. Ён — кіраўнік і арганізатар сістэматычнага навучання дзяцей рэлігіі ў гуртках, групах, сам асабіста распрацоўваў заданні, кантрольныя работы. Больш таго, ён наладзіў прымушова зборы з усіх заробкаў кожнага члена секты ў выглядзе адной дзесятай часткі (так званай «дзесяціны») і, нарэшце, распаўсюджаў нелегальную літаратуру.

Усе гэтыя дзеянні з'яўляюцца парушэннем закона аб аддзяленні царквы ад дзяржавы і школы ад царквы і крымінальна караюцца.

Сектанцкая нелегальная рэлігійная літаратура адкрыта заклікае «прывіваць дзецям упартасць», інакш, маўляў, «яны прывыкнуць граху ўступаць».

У першую чаргу над гэтым трэба сур'ёзна задумацца самім бацькам. Трэба мець на ўвазе, што гэтыя шкодныя заклікі з ранніх гадоў выклікаюць у дзяцей раздваенне асобы. У школе вучань пераключаецца ў матэрыялістычным паходжанні прыроды, а дома і ў царкве ўнушаюць думку аб боскім паходжанні ўсяго, што акружае яго. Так выходзіць, што акружае яго, нявер'е, хлусліваць, а гэта наносіць непасрэдную шкоду выхаванню нашых дзяцей і моладзі.

Г. ГОЛЬСТ,

дзяржаўны саветнік юстыцыі
3 класа
(Часопіс «Чалавек і закон»)

цэс. Школьны клас — зручная мадэль для разгляду такой праблемы.

Разам са школьнікамі ў галоўных ролях заняты папулярныя кінаакцёры Юрый Нікулін і Жана Прахарэнка.

Шмат вясёлых хвілін прынясе глядачам новая грузінская каляровая кінакамеда «Каралі для маёй каханай», у якой цесна пераплятаюцца рэальнасць і фантастыка. Гутарка ідзе пра сучаснасць, пра сённяшні Да-

гестан. Ёсць у карціне, вядома, і каханне. Ёсць і прыгоды: закаханы Бахадур, выконваючы завет продкаў, накіроўваецца ў падарожжа. У дарозе яго чакаюць розныя цуды, спакунсы...

Будзе дэманстравацца новая мастацкая кінастужка «Аперацыя «Хольцаў»» вытворчасці кінастудыі «Беларусьфільм». Аўтар сцэнарыя Аляксей Лявонцьеў, рэжысёр-пастаноўшчык

Аляксандр Карпаў. Карціна расказвае аб псіхалагічнай дуэлі савецкага інжынера Ануліча і гітлераўца Іягана Рытэра, якія апынуліся ў 1942 годзе на адным з астравоў Арктыкі.

Галоўныя ролі выконваюць Паўл Буткевіч, Улдас Пуцітыс, Алег Янкоўскі, Вольга Селязнёва, Альфонс Калпакс.

Убачаць глядачы і новы мастацкі кінафільм «Брат мой» кінастудыі «Казахфільм».

3 замежных кінастужак будучы паказвацца: «Песні алмазных гор» (Карэя), «Што можа быць лепей за дрэннае надвор'е» (Балгарыя), «Каралеўскае паляванне» (Чэхаславакія), «Вальпараіса, маё каханне» (Чылі), «Гайдукі атамана Ангела» (Румынія), «Адданасць» (Індыя), «Смешная дзяўчынка» (ЗША).

Р. КРОПЛЯ.

Кадр з фільма «Адданасць».

Кадр з фільма «Гайдукі атамана Ангела».

КІРГІЗСКІЯ І ТАДЖЫКСКІЯ СТРАВЫ

ШАРПО

На 600 г бараніны—1¼ л вады, 600 г бульбы, 200 г памідораў, 2—3 цыбуліны, 120 г лою. Нарэзаць бараніну невялікімі кавалкамі з костачкамі, пасаліць, пасыпаць перцам, пакласці ў кацёл з разагрэтым лоем і падсмажыць да румянай снарынкі.

Нарэзаць цыбулю тонкімі кольцамі, свежыя памідоры—долькамі. Пакласці ў пасуду, дзе смажыцца бараніна, смажыць 5—7 мінут, пасля чаго заліць гарачай вадой, закіпяціць, дадаць нарэзаную бульбу.

Закрыць пасуду накрыўкай, варыць да гатоўнасці на невялікім агні. Падаць, пасыпаўшы зяленівам.

КУЛЬЧАТАЙ

На 500 г бараніны—прыблізна 2 шклянкі мукі, 3—4 цыбуліны, 1 яйка,

Зварыць бараніну. Прыгатаваць крутое прэснае цеста, як для лапшы, тонка раскачаць і нарэзаць буйнымі квадратамі. Зварыць у бульёне. На тлушчы, знятым з бульёну, злёгку пратушыць рэпчатую цыбулю, нарэзаную тонкімі кольцамі. Змяшаць звараную лапшу з цыбуляй, пасаліць, пасыпаць перцам, пакласці на блюда. Наверх пакласці бараніну, нарэзаную тонкімі шырокімі скрылікамі. Можна падаць у піялах гарачы бульён.

СУП УГРО

На 350—400 г мяса—300 г бульбы, па 100 г гароху, морквы і пяташкі, 150 г цыбулі, 60 г тамату-пюрэ, 50 г масла або маргарыну, ¼ шклянкі кіслага малана.

Прыгатаваць лапшу. Зварыць мясны бульён. Адварыць гарох

у бульёне. Калі гарох стане мяккі, дадаць нарэзаную бульбу. Пакрышыць і злёгку падсмажыць карэнні і цыбулю. Пакласці ў суп. Закіпяціць, зварыць лапшу, дадаць тамат-пюрэ, соль, перац. Праварыць да гатоўнасці.

КАУРДАК

На 400—500 г бараніны—600 г бульбы, 50 г лою, 120 г морквы і пяташкі, 200 г цыбулі, 100 г тамату-пюрэ, 1 чайная лыжка мукі.

Падсмажыць бараніну, нарэзаную кавалкамі, падліць та-

мат-пюрэ і 1—2 сталовыя лыжкі гарачай вады, закрыць пасуду накрыўкай і тушыць на слабым агні.

Праз 30—40 мінут дадаць карэнні і цыбулю (накрышаныя і злёгку падсмажаныя), муку і бульбу, нарэзаную долькамі. Пасаліць, пасыпаць перцам, перамяшаць і давесці да гатоўнасці на слабым агні.

ШАХЛЕТ (ГАЛУБЦЫ)

На 400 г ялавічыны ці бараніны—400 г цыбулі, 400 г лою з плёнкай, 100 г рысу.

Адварыць рассыпчасты рыс. Адцадзіць на сіта. Прапусціць мяса праз мясарубку, падсмажыць на патэльні разам з дробна нашаткаванай цыбуляй. Дадаць рыс, соль, перац. Усё старанна размяшаць.

Распластаць на сталае слой унутранага тлушчу (плёнкай уніз). Пакласці фарш, загарнуць краі, завязаць ніткай. Закіпяціць мясны бульён і апусціць шахлет у кіпецень. Адварыць. Нарэзаць на парцыённыя кавалкі.

Парады ўрача

З САМАГА РАННЯГА ЎЗРОСТУ

Дэфекты вымаўлення не толькі замінаюць чытанню і пісьму, яны выклікаюць у дзіцяці баязлівасць, адмоўна адбіваюцца на яго самаадчуванні ў дзіцячым калектыве. Таму неабходна звяртаць увагу на недахопы і дэфекты зубоў, будову сківіц і паднябення, змены ў горле і носе. Гэтыя змены можа выявіць урач, які назірае за развіццём дзіцяці з самага ранняга ўзросту.

Часта бацькоў непакоіць, што ў іхняга дзіцяці «прырос язык», яны баяцца, што ў яго будзе невыразная мова, і настойваюць на аперацыі. Дарэмныя страхі! Урачы даўно ўжо не падразаюць вуздзечку языка, лічаць гэта непатрэбным. Кароткая вуздзечка памалу расцягваецца сама. Такія дзеці вельмі добра спраўляюцца і са смактаннем, і з правільным вымаўленнем.

Час прарэзвання першых зубоў не ва ўсіх дзяцей аднолькавы. Прыпадае ён на перыяд з шостага па дзесяты месяцы жыцця. Гэта залежыць ад агульнага стану здароўя і харчавання дзіцяці, ад харчавання маці ў перыяд цяжарнасці і ад некаторых спадчынных фактараў. Перад прарэзваннем зубоў бывае лёгкае набуханне і сверб дзёснаў, іншы раз пачырваненне дзёснаў, а часам нават боль.

Гэтым праявам могуць спадарожнічаць страта апетыту, непакой, дрэнны сон, але ніколі—такія выразныя сімптомы, як павышэнне тэмпературы, расстройтва жывата, рвота. Іх нельга звязваць з прарэзваннем зубоў. Трэба звярнуцца да ўрача, каб не ўпусціць пачатак якога-небудзь небяспечнага захворвання.

Каб у дзіцяці быў добры апетыт, неабходна пазбягаць перад прыёмам ежы моцных уражанняў, вельмі рухавых гульняў, працяглых прагулак, рэзкіх заўваг і пакаранняў. Калі дзіця садзіцца за стол узбуджае гульнёй, стомленае або заплаканае пасля пакарання, то ёсць яно неахвотна, глытае хутка—значыць, дрэнна перажоўвае, а гэта шкодна для арганізма. Трэба пазбягаць такіх сітуацый і ствараць роўную, спакойную атмасферу, якая добра ўплывае на правільнае страваванне і апетыт.

Вельмі важна для маленькага дзіцяці, каб яго клалі спаць заўсёды ў адзін і той жа час. Рэгулярнасць адпачынку добра ўплывае на яго нервовую сістэму, а парушэнні ўстаноўленага парадку выклікаюць нервознасць, раздражняльнасць і празмерную ўзбуджальнасць, малое з цяжкасцю засынае, капрызіць.

Некаторыя дзеці спяць з паўрасплюшчанымі вачыма. Не трэба непакоіцца:

гэта не ад захворвання. Але калі дзіця спіць з адкрытым ротам, значыць, ёсць нейкая перашкода ў верхніх дыхальных шляхах. Неабходна звярнуцца да ўрача.

Калі дзіця спіць неспакойна, часта прахапляецца, кідаецца на ложку, трэба прыпомніць, ці правільна яго накармілі, загарнулі і накрылі (не вельмі цёпла і не вельмі холадна), ці не была вада для купання вельмі цёплай. А можа дзіця хоча піць? Неабходна звярнуць увагу на свае паводзіны: калі маці вельмі нервуецца, то яе неспакой можа перадацца дзіцяці.

Скразное праветрыванне пры адчыненых вокнах выклікае поўны абмен паветра на працягу трох мінут. За такі кароткі прамежак часу не могуць ахаладзіцца сцены і мэбля, а печы і батарэі працягваюць вылучаць цяпло. На час праветрывання трэба вынесці дзіця ў іншы пакой або праветрываць тады, калі яно знаходзіцца на прагулцы. Не трэба рабіць скразнякоў, калі дзіця спіць пры адчыненым акне. Пры цэнтральным ацяпленні пажадана ўвільгатняць паветра, падвешваючы на батарэях пакаёвыя ўвільгатняльнікі з вадой або чыстыя мокрыя ручнікі.

Чым меншае дзіця, тым лягчэй падварагаецца яно заражэнню і тым цяжэй працякае ў яго захворванне. Таму нельга дапускаць, каб да яго падыходзілі хворыя людзі з насаркам і кашлем. Трэба абмежаваць наведванні, падарожжы, у час якіх дзіця сустракаецца з вялікай колькасцю людзей. Некаторыя з іх могуць быць носьбітамі мікробаў, вельмі небяспечных для здароўя дзіцяці.

Г. ВЯРЭНІЧ,
урач.

Без слоў.

Мал. А. Чуркіна.

— Скажыце, калі ласка, а якой гадзіне вы канчаеце працу?

— Куды ты падзеў гаечны ключ?
— Спачатку скажы, дзе чорны перац!

Мастак Піндараў (Балгарыя).

«Рабіна». Літаграфія заслужанага дзеяча мастацтваў БССР Аляксандры Паслядовіч.

ШТО СКАЗАЦЬ ТАБЕ, ГАЛЯ?

Галля не магла схаваць расчаравання, крыўды. Здаецца, зусім нязначны выпадак: пакупніца доўга вагалася, які жакет выбраць. А тут прывезлі новы тавар, яшчэ і распакаваць не паспелі. Галля, самы малады прадавец у секцыі, адсунула ўбок тыя жакеты, што ляжалі на прылаўку, пачала гартцаць часопісы, паказваць модныя фасоны. Пабегла ў службовае памяшканне, прынесла толькі што прывезеныя рэчы. Прымерыла жанчыне адзін, другі жакет. Ну, вось гэты — якраз!

Узрушаная, задаволеная, Галля весела паглядала на пакупніцу. Цудоўна! І колер да твару, і фасон якраз для поўнай жанчыны — строга, але прыгожа. Гэта Галля так гаварыла, загортваючы пакупку. А жанчына ўзяла скрутак, кінула грошы на столік і... пайшла моўчкі.

Вольга Фёдарэўна непрыкметна назірала за Галляй. Ёй, вопытнаму гандлёваму работніку, было зразумела, як цяжка зараз дзяўчыне. Мусіць, чакала ад свайго прафесіі толькі бласкончых усмешак і падзяк, новых знаёмстваў? Як жа вярнуць яе з неба на зямлю, каб не хвалявалі такія вось няўдзячныя пакупніцы, які сённяшня, бласкончых просьбы, валтузня з прымеркамі? Каб выбраны шлях не здаваўся памылкай...

А як пачыналася ў яе самой? Вольга Фёдарэўна быццам глянула сама на сябе праз пласты гадзю. Іншы лёс, іншае жыццё...

...Старая бацькава хата ў вёсцы Пагор'е, недалёка ад Карэліч, цёмна свеціць лямпа-газоўка. Нягучны голас:

— Прапаную выбраць сакратаром камсамольскай арганізацыі таварыша Вольгу. Хто «за?»

І падняліся рукі мазолістыя, стомленыя. Такія ж, як і ў самой Вольгі, семнаццацігадовай дзяўчыны. Яна працавала днём у полі, а вечарамі і ночамі крадком ішла выконваць заданні падпольнага райкома камсамола...

Вайна... І зноў барацьба. Муж — партызанскі сувязны. Вольга Кісель ратавала ваеннапалонных, што ўцяклі з канцлагера, накіроўвала іх у лес, да народных месціцаў...

Што ж, такі быў час. Яна, як і многія, рабіла ўсё, каб шчасліва жыла цяперашняя моладзь. Колькі іх пачынала свой шлях побач з ёю, як пачынае яго сёння Галля.

Вольга Фёдарэўна старалася вучыць і сама вучылася. Так было гадзі тры назад, калі прамтаварны магазін першы ў Карэліцкім раёне перайшоў на самаабслугоўванне. Справа новая, непрывычная. Як раскласці тавары? Што рабіць прадаўцу?

Тавары ў магазіне разнастайныя: адзенне, галантарэя, трыкатажныя вырабы. Сотні назваў, амаль паўмільёна рублёў тавараабароту ў год. Гаспадарка складаная. Колькі разоў на дзень звоніць Вольга Фёдарэўна на базу сельпо, у райспажыўсаюз, у Гродна, як хвалюецца за кожную дробязь! Але са здзіўленнем адчула: лягчэй стала працаваць. Пакупнікоў больш, а яна стала менш. Як вынеслі прылаўкі з гандлёвай залы, дык і не трэба па кожную рэч хадзіць, каб паказаць людзям. Самі падыходзяць, разглядаюць, выбіраюць...

Праўда, прыбавіліся іншыя клопаты. Сельскія жыхары цяпер патрабуюць абавязкова модную рэч і не абавязкова танную. Прадаўцы павінны паказаць тавар як след, каб тавар той заўважылі і купілі...

Дзеся чаго ты працуеш? Вольга Фёдарэўна Кісель даўно знайшла адказ. Дваццаць адзін год у гандлі, як не разабрацца. Дабілася людской павагі, аўтарытэту і даверу: яна член партбюро райспажыўсаюза, дэпутат пасялковага Савета. Нядаўна ўзнагароджана ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

Дык што яна скажа Галі, маладой дзяўчыне, якая толькі што ступіла на працоўны шлях?

Яны ішлі па ціхіх вячэрніх вуліцах. Пажылая жанчына і зусім юная дзяўчына.

— Мы працуем для людзей, — гаварыла Вольга Фёдарэўна. — Мы ім служым. Як і яны нам. І чым больш аддасі душэўных сіл, тым больш вернецца да цябе. Вернецца і падзякай таксама — пакупніца, тваёй будучай вучаніцы, добрым словам людзей — за тую карысць, што ты ім прынясеш. Разумееш мяне?

Галля ўзяла галаву.

— Разумею. Дзякуй вам за гэту размову. Я не забуду яе...
М. ФАШЧЫЛІН

На першай старонцы вокладкі: «Лета».

На чацвёртай старонцы вокладкі: на Мінскім моры.

Фотаэцюд У. Вяхоткі.

Фотаэцюд М. Мінковіча.

Галоўны рэдактар М. І. КАРПЕНКА. Рэдакцыйная калегія: М. М. БАСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ, М. С. КОНАНАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕВІЧ, Р. С. ПІЕНАВА, А. П. УС, В. А. ЧАРНЯЎСКАЯ.

Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.
Тэлефоны: галоўнага рэдактара—32-20-51, адказн. сакратара, аддзела прамысловасці—32-38-14, аддзелаў сельскай гаспадаркі, культуры, быту—32-38-24.

Мастацкае афармленне Ю. У. Пучынскага.
Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар І. Л. Паўлава.

Журнал «Работница и крестьянка»
на беларуском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.

АТ 08360. Здадзена ў набор 1/VI-72 г. Падпісана да друку 23/VI-72 г. Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3. Фармат 60×90%. Дадатак—выкрайка. Тыраж 377 577 экз. Зак. 980. Цана 15 кап.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі. Мінск.

222680-7

+присл.

80000000 198 13 17

Цена 15 кап.

74995